

Globethics Repository

The logo for Globethics, featuring the word "Globethics" in white, sans-serif font centered within a solid blue rectangular background.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ Η ΙΕΡΑ
ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

This page was generated automatically upon download from the Globethics Repository.
More information on Globethics see <https://www.globethics.net>. Data and content policy
of Globethics Repository see <https://repository.globethics.net/pages/policy>.

Item Type	Preprint
Authors	ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ
Rights	With permission of the license/copyright holder
Download date	2026-07-02 17:36:24
Link to Item	http://hdl.handle.net/20.500.12424/228011

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Ιωάννου Γενναδίου 14 (115 21)

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ

ΒΑΣΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ
ΗΘΙΚΗΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΜΟΣΧΕΥΣΕΩΝ

ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΓΟΝΙΔΙΩΜΑΤΟΣ

Σχόλια και Προτάσεις
επί του Νομοσχεδίου για την
Ιατρική Υποβοήθηση στην Ανθρώπινη Αναπαραγωγή

ΒΑΣΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ
ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΥΘΑΝΑΣΙΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Ιωάννου Γενναδίου 14 (115 21)

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ

ΒΑΣΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ
ΗΘΙΚΗΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΜΟΣΧΕΥΣΕΩΝ

α. Γενικές αρχές

1) Η Έκκλησία, αντικρύζει τις μεταμοσχεύσεις, όπως και κάθε τι που σχετίζεται με την υγεία του ανθρώπου και την πάλη του με τον θάνατο, με ιδιαίτερη συμπάθεια, κατανόηση και αίσθημα σοβαρότητας. Αντιλαμβάνεται και το μέγεθος του προβλήματος και τις δυνατότητες που παρέχουν οι μεταμοσχεύσεις καθώς και το μεγάλο της χρέος απέναντι στην κοινωνία, στην ιατρική πράξη, στους λήπτες αλλά και στους δυνητικούς δότες. Και τον λήπτη θέλει να βοηθήσει, αλλά και τον δωρητή όφειλει να σεβασθεί.

2) Το κριτήριο της εκκλησιαστικής ήθικης των μεταμοσχεύσεων, όπως και κάθε προβλήματος, είναι πνευματικό. Αν κάτι βλάπτει την ψυχή ή υποβιβάζει τις πνευματικές αξίες, ανεπιφύλακτα το απορρίπτει. Αντιθέτως, εάν το επί μέρους επιστημονικό επίτευγμα είναι συμβατό με τη θεολογική παράδοση, διδασκαλία και εμπειρία της, την ιδιοφυή ανακάλυψη την αντιμετωπίζει με την τόλμη της πνευματικής καινοτομίας της. Ούτε με τον όρθολογιστικό σχολαστικισμό έχει σχέση, ούτε σε πολιτικές σκοπιμότητες υποχωρεί, ούτε με την έκκοσμίκευση συντάσσεται.

3) Κάθε τι που υπερβαίνει τον ατομικισμό και την φιλοζωία και συνδέει τους ανθρώπους με σχέση αμοιβαιότητας και κοινωνίας, κάθε τι που αποδεικνύει την υπεροχή της πνευματικής ζωής επί της βιολογικής επιβιώσεως, ή Έκκλησία το προστατεύει και το υποστηρίζει. Αλλά και μπροστά στο μυστήριο της ζωής και του θανάτου καθώς και της ψυχοσωματικής συμφύας του ανθρώπου στέκεται με σεβασμό και ιδιόζουσα ευαισθησία.

β. Ειδικές αρχές

4) Οι μεταμοσχεύσεις μεταμορφώνουν το δράμα του λήπτη σε ελπίδα ζωής. Η Έκκλησία θα μπορούσε μέσα από την φιλανθρωπία της να τις ευλογήσει, με την αδιαπραγμάτευτη όμως προϋπόθεση ότι κατά τη μεταμοσχευτική διαδικασία προστατεύεται ή συνειδηση του δότη και δεν παραβιάζονται οι πνευματικές αξίες.

5) Κάθε λογική αποδοχής των μεταμοσχεύσεων από την Έκκλησία έχει τρεις άξονες·

α) Ἡ Έκκλησία αισθάνεται μὲν τὸ φιλόπρωτο χρέος της ἀπέναντι στὸν λήπτη -πού ἔχει ἀνάγκη νὰ ζήσει-, ἀντιλαμβάνεται ὅμως περισσότερο τὸν ρόλο της δίπλα στὸν δότη -πού μπορεῖ ἐλεύθερα νὰ προσφέρει. Ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ καὶ μὲ κανένα τρόπο δὲν θυσιάζει τὸν σεβασμὸ πρὸς τὸ δότη στὴν ἀνάγκη ἐπιβίωσης τοῦ λήπτη. Ὁ σκοπὸς δὲν εἶναι νὰ ζήσει ὁ λήπτης· ὁ σκοπὸς εἶναι νὰ δώσει ὁ δότης. Ὁ λήπτης λαμβάνει θνητὸ σῶμα· ὁ δότης δίνει ἀπὸ τὴν ἀθάνατη ψυχὴ του. Ὅσο ἀνώτερη εἶναι ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα τόσο μεγαλύτερο εἶναι τὸ πνευματικὸ ὄφελος τοῦ δότη ἀπὸ τὸ βιολογικὸ κέρδος τοῦ λήπτη. «Μακάριόν ἐστι μᾶλλον διδόναι ἢ λαμβάνειν» (Πραξ. κ' 35).

β) Ἡ δωρεὰ ὀργάνου πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ περιλαμβάνει τὴν «συνειδητὴ συναίνεση» τοῦ δότη, δηλαδὴ ὁ δότης πρέπει ἐν ἐπιγνώσει, ἐλεύθερα καὶ ἀβίαστα νὰ ἔχει συγκατατεθεῖ στὴν ἀφαίρεση τῶν ὀργάνων του, ἂν τυχὸν ἀπὸ κάποια αἰτία καταστεῖ ἐγκεφαλικά νεκρὸς. Ὁ δότης πρέπει νὰ ἐνεργεῖ ὡς δωρητὴς. Καὶ

γ) Ἡ Έκκλησία μπορεῖ νὰ δεχθεῖ τίς μεταμοσχεύσεις μόνο μέσα σὲ ἀτμόσφαιρα ἀγάπης, συναλληλίας, ἐνίοτε αὐτοθυσιαστικοῦ φρονήματος, ἐξόδου ἀπὸ τὸν κλοιὸ τῆς φιλαυτίας καὶ φιλοζωίας μας -ποτὲ ὠφελμιστικῆς ἢ χρησιμοθηρικῆς λογικῆς πού ἀποξενώνει τὸ «δότη» ἀπὸ τὴν προσφορά του.

Κατόπιν τούτων, οἱ μεταμοσχεύσεις προσεγγίζονται ὡς ἀφορμὴ μετάδοσης ζωῆς σὲ μερικοὺς ἀνθρώπους, κυρίως ὅμως ὡς εὐκαιρία μετὰγγισης πνευματικοῦ ἠθους στὴν κοινωνία.

γ. Ὁ ρόλος τῆς ἰατρικῆς

6) Ἡ ἰατρικὴ φροντίζει γιὰ τὴν ἀποκατάσταση ἢ τὴ βελτίωση τῆς ὑγείας τοῦ ἀνθρώπου καὶ κατ' ἐπέκταση γιὰ τὴν παράταση τῆς ζωῆς του. Ἡ θεολογία δὲν ἐμποδίζει τὴν ἰατρικὴ στὴν προσπάθεια αὐτή, ἀλλὰ καὶ δὲν ἀγνοεῖ τὴ σχετικότητά της. Παράλληλα, προβάλλει καὶ ὀρισμένες προϋποθέσεις γιὰ τὴν ὀρθὴ ἀνάπτυξη καὶ ἄσκησή της. Οἱ προϋποθέσεις αὐτὲς εἶναι δύο: α) Ὁ σεβασμὸς τοῦ προσώπου καὶ β) ἡ ὠφέλεια τοῦ πλησίον.

7) Ἐπίσης, ἡ ἰατρικὴ ἐπιστήμη, ὅπως ἐπίσης καὶ οἱ ἰατρικὲς ἐρευνες, πρέπει νὰ ἐπιτελοῦνται μέσα στὰ πλαίσια τῶν ἰατρικῶν καὶ βιοηθικῶν δεοντολογικῶν κανόνων, οἱ ὁποῖοι προστατεύουν τὸν ἄνθρωπο ὡς προσωπικότητα. Οἱ γιατροὶ πρέπει νὰ ἐργάζονται μὲ ταπεινὴ καὶ βαθύτατη αἴσθηση ὅτι εἶναι ὄργανα τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐξυπηρέτηση τοῦ ἀνθρώπου.

δ. Ἡ δυνατότητα προσφοράς ὀργάνων

8) Ἡ ζωὴ εἶναι δῶρο τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖο δὲν μᾶς χαρίζεται γιὰ νὰ βιώνουμε τὴ φιλαυτία καὶ τὴν κτητικότητά μας, ἀλλὰ μᾶς προσφέρεται γιὰ νὰ εἶναι τόσο δική μας, ὥστε νὰ μπορούμε ἀκόμη καὶ νὰ τὴν προσφέρουμε μὲ ἀγάπη. Ὁ καλύτερος τρόπος ἐπιστροφῆς της στὸν Θεὸ εἶναι ἡ

προσφορά της από αγάπη στον πλησίον· «οὐκ ἔστιν ἄλλως σωθῆναι εἰ μὴ διὰ τοῦ πλησίον» (Ἅγιος Μακάριος Αἰγύπτιος).

9) Τὸ φρόνημα καὶ ἡ διάθεση τῆς αὐτοπροσφορᾶς ἀποτελοῦν τὸν πνευματικὸ ἄξονα τῆς ἠθικῆς τῆς Ἐκκλησίας στὸ θέμα τῶν μεταμοσχεύσεων. Ὁ ἀποστολικὸς λόγος «ἐν τούτῳ ἐγνώκαμεν τὴν ἀγάπην ὅτι ἐκεῖνος ὑπὲρ ἡμῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔθηκε· καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν τὰς ψυχὰς τιθέναι» (Α΄ Ἰω. γ΄ 16) διαλύει κάθε ἀμφιβολία γιὰ τὸ ὅτι ἡ προσφορά τῆς ζωῆς, καὶ συνεπῶς καὶ ἡ δωρεὰ σώματος, δὲν εἶναι πράξεις αὐτοκτονίας ἢ εὐθανασίας, ἀλλὰ μποροῦν νὰ ἀποτελοῦν ἐκφράσεις τῆς «μείζονος ἀγάπης», περὶ τῆς ὁποίας κάνει λόγο ὁ ἴδιος ὁ Κύριος κατὰ τὴν παράδοση τῶν τελευταίων Του ὑποθηκῶν στοὺς μαθητές· «μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ» (Ἰω. ιε΄ 13). Ἡ προσφορά τῆς ζωῆς εἶναι τὸ μείζον· ἡ προσφορά τῶν ὀργάνων εἶναι τὸ εὐλογημένο ἔλασσον. Οἱ παραπάνω ἀγιογραφικὲς ἀναφορὲς μεταθέτουν τὸ ἠθικὸ πρόβλημα ἀπὸ τὸ σχολαστικὸ προσδιορισμὸ τοῦ ἐγκεφαλικοῦ θανάτου στὸ σεβασμὸ καὶ τὴν ἐλεύθερη ἔκφραση τοῦ αὐτεξουσίου.

10) Στὴν περίπτωση λοιπὸν ποὺ κάποιος ἐπιθυμοῦσε νὰ προσφέρει τὰ ὄργανά του, ἀκόμη κι ἂν ὁ ἐγκεφαλικὸς θάνατος δὲν ταυτιζόταν μὲ τὸν ὀριστικὸ χωρισμὸ τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ σῶμα, μαζί μὲ τὰ ὄργανά του θὰ εἶχε προσφέρει καὶ τὴ ζωὴ του. Ἡ πράξη του δὲν θὰ περιεῖχε μόνο τὸ στοιχεῖο τῆς προσφορᾶς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τῆς αὐτοθυσίας.

11) Ἡ Ἐκκλησία εὐνοεῖ καὶ ἐνθαρρύνει τὴν προσφορά ἐνὸς ἀπὸ τὰ διπλᾶ μας ὄργανα (νεφρά) ἢ ἰστών (δέρματος, μυελοῦ τῶν ὀστέων, αἵματος), ἀπὸ ζῶντα δότη.

ε. Περὶ ἐγκεφαλικοῦ θανάτου

12) Ἡ Ἐκκλησία σέβεται καὶ ἐμπιστεύεται τὴν ἰατρικὴ ἔρευνα καὶ κλινικὴ πράξη. Γι' αὐτό, ἂν καὶ δὲν εἶναι ἀρμόδια, θὰ μπορούσε νὰ δεχθεῖ τὴν διεθνῶς ὁμόφωνη ἄποψη ὅτι ὁ ἐγκεφαλικὸς θάνατος ταυτίζεται μὲ τὸ ἀμετάκλητο βιολογικὸ τέλος τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ ἐγκεφαλικὸς θάνατος ἀποτελεῖ γεγονὸς ὀριστικῆς καὶ ἀνεπίστρεπτης καταστροφῆς τοῦ ἐγκεφάλου καὶ κατάσταση πλήρους ἀπώλειας αἰσθήσεων καὶ συνειδήσεως. Κατ' αὐτὸν ἡ ἀναπνευστικὴ λειτουργία συντηρεῖται μόνον μηχανικά, ἢ δὲ διακοπὴ τῆς τεχνητῆς ὑποστήριξως ὀδηγεῖ σὲ σχεδὸν ἄμεση παύση καὶ τῆς καρδιακῆς λειτουργίας.

13) Αὐτὸ ποὺ στὴν οὐσία κάνει ἡ τεχνητὴ ὑποστήριξη τῆς ἀναπνοῆς εἶναι ὅτι προσωρινὰ ἀναχαιτίζει τὴν διαδικασία ἀποσυνθέσεως τοῦ σώματος ὄχι ὅμως καὶ τὴν ἀναχώρηση τῆς ψυχῆς.

14) Ὁ ἐγκεφαλικὸς θάνατος πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ διαφοροποιηθεῖ ἀπὸ τὴν φυτικὴ κατάσταση -ποὺ συνήθως ὀνομάζεται «κλινικὸς θάνατος». Κατ' αὐτήν, τὸ ἐγκεφαλικὸ στέλεχος λειτουργεῖ καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν ἀπαιτεῖται τεχνητὴ ὑποστήριξη.

15) Έπειδή υπάρχει πάντοτε ο κίνδυνος -σε μεμονωμένες εύτυχως περιπτώσεις-, άπροσεξίας, λάθους ή και άσεβειας προς το γεγονός του θανάτου, ή Έκκλησία μαζί με την πλειοψηφία του ιατρικού και νοσηλευτικού κόσμου και των άρμοδίων κοινωνικών φορέων, άπαιτεί την έξασφάλιση τής άκριβούς τηρήσεως των διεθνώς άποδεκτών κριτηρίων διαγνώσεως του έγκεφαλικού θανάτου. Έτσι:

α) είναι άπαραίτητη ή τεκμηριωμένη και σαφής διαπίστωση των αίτιων του έγκεφαλικού θανάτου.

β) Η πιστοποίηση του έγκεφαλικού θανάτου πρέπει να γίνεται από έπιτροπή ειδημόνων που να μήν έχουν καμμία σχέση έξαρτήσεως από τις μεταμοσχευτικές ομάδες και επί τή βάσει των ύφισταμένων κλινικών και έργαστηριακών κριτηρίων.

γ) Τα κριτήρια του έγκεφαλικού θανάτου δέν είναι έπαρκή αν είναι μόνον κλινικά. Πρέπει να προστεθούν και έργαστηριακά (άξονική τομογραφία και ένα ήλεκτροεγκεφαλογράφημα) ώστε να έπιβεβαιωθεί, κατά το δυνατόν, όχι μόνον ή παύση των λειτουργιών του έγκεφαλικού στελέχους, αλλά και του φλοιού. Όπου δέν υπάρχει έμφανής αίτια έγκεφαλικής βλάβης πρέπει να έπαναλαμβάνονται οί έξετάσεις για μεγαλύτερη έπιβεβαίωση, άκόμη κι αν αυτή ή καθυστέρηση οδηγεί σε άπώλεια των όργάνων.

δ) Πριν από τις δοκιμασίες του έγκεφαλικού θανάτου θα πρέπει να έχουν προηγηθεί οί βιοχημικές έξετάσεις που να παρουσιάζουν φυσιολογικές τιμές (όχι ούρία ούτε ήλεκτρολυτικές διαταραχές). Επίσης, για να έλεγχθεί ο έγκεφαλικός θάνατος πρέπει να έχουν παρέλθει τουλάχιστον 24 ώρες από την πρώτη στιγμή του συμβάντος.

16) Ό έλεγχος αν κάποιος είναι δότης (δηλαδή αν υπάρχει συναίνεση) πρέπει να γίνεται μετά την όριστική διάγνωση του έγκεφαλικού θανάτου, ώστε αυτή να είναι κατά το δυνατόν άμερόληπτη και άνετηρέαστη.

17) Σύμφωνα με όλα τα παραπάνω, ή δωρεά όργάνων από έγκεφαλικά νεκρούς δότες καθώς και ή νηφάλια και συνειδητή άπόφαση ύγιους ανθρώπου να προσφέρει κάποιο όργανό του σε πάσχοντα συνάνθρωπο, ως πράξεις φιλαλληλίας και αγάπης, είναι σύμφωνες με τή διδασκαλία και το φρόνημα τής Έκκλησίας μας.

στ. Περι συνειδητής και εικάζομένης συναίνεσεως

18) Η δωρεά προϋποθέτει τή «συνειδητή συναίνεση» του δότη σ' αυτό που κάνει. Κάθε τι που «εικάζει» τή βούλησή του άποτελεί παρέμβαση στο άυτεξούσιο και δέν είναι δυνατό να γίνει άποδεκτό.

19) Η «συνειδητή συναίνεση» άποτελεί πράξη άυταπάρνησης, και αγάπης, που συνδέει το δωρητή με το γεγονός του θανάτου του, που έπισυμβαίνει με τρόπο τραγικό και σε σχετικά νεαρή ήλικία. Επίσης, ένέχει τις άρετές τής άνιδιοτέλειας, τής άρνησης των φυσικών

δικαιωμάτων, τῆς ἐμπιστοσύνης καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος γιὰ τοὺς ἄλλους, τῆς αὐτοπροσφορᾶς καὶ τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὸ φρόνημα τῆς φιλοζωίας.

20) Ἡ Ἐκκλησία, ἀσκώντας τὴν μεταμοσχευτικὴ ποιμαντικὴ τῆς, ἴσως ἐξασφαλίσει ἓναν ἀριθμὸ μωσχευμάτων καὶ συντελέσει ἔτσι στὴν ἐπιβίωση ἀντίστοιχων ἀνθρώπων (ἀνάλογα μὲ τὸ ποσοστὸ ἐπιτυχίας τῶν μεταμοσχευτικῶν ἐπεμβάσεων). Μὲ τὴν προϋπόθεση ὅμως τῆς συνειδητῆς συναινέσεως, αὐτοὶ ποὺ πνευματικὰ καλλιεργοῦνται εἶναι πολλοὶ περισσότεροί - ὅσοι ἔχουν συνειδητὰ δώσει τὴν συναίνεσή τους. Ἀπὸ αὐτοὺς θὰ προέλθουν οἱ ὅπωςδήποτε λιγότεροι δότες. Ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι στραμμένη μόνο στοὺς πραγματικούς ἀλλὰ καὶ στοὺς δυνητικούς δότες.

Ὁ δότης μπορεῖ μὲν νὰ ὠφελεῖ μὲ τὴν προσφορὰ του, ὠφελεῖται ὅμως κυρίως μὲ τὴν πράξη τῆς συναίνεσής του. Σώζει βιολογικὰ μὲν τὸν λήπτη πνευματικὰ δὲ τὸν ἑαυτὸ του.

21) Ἡ συναίνεση δὲν εἶναι κάτι δευτερεύον ποὺ θὰ μπορούσε νὰ ἐπισκιασθεῖ ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἄλλη πράξη (π.χ. ἀπογραφή, ἔκδοση ταυτότητος κ.τ.λ.). Θὰ πρέπει ἢ δήλωσή της νὰ εἶναι ἐλευθέρα καὶ ἀπόλυτα συνειδητῆ, καρπὸς ὥριμης σκέψης. Γι' αὐτὸ, καλὸ θὰ ἦταν νὰ διατυπώνεται ἐντελῶς ἀνεξάρτητα ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἄλλη κοινωνικὴ πράξη καὶ μὲ τὴν προϋπόθεση τῆς σωστῆς καὶ ἀβίαστης ἐνημερώσεως.

ζ. Περὶ συγγενικῆς συναινέσεως

22) Ἡ Ἐκκλησία ὑπὸ ὄρους καὶ κατ' οἰκονομία, μέσα στὴν προοπτικὴ τῆς ἱερότητος τῶν συγγενικῶν δεσμῶν καὶ τῆς ἐπιδικώμενης καλλιέργειας τῶν σχέσεων κοινωνίας, θὰ μπορούσε νὰ δεχθεῖ καὶ τὴν ὑποκατάσταση τῆς βουλήσεως τοῦ δότη ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς, βέβαια μὲ τὸ δεδομένο ὅτι αὐτὴ δὲν ἀντιτίθεται πρὸς τὴ δική του. Ἡ πρόνοια γιὰ τοὺς οἰκείους ἀποτελεῖ ἔκφραση πίστεως (Α' Τιμ. ε' 8), οἱ δὲ ἐγγενεῖς ὑποχρεώσεις ἀπέναντί τους ἀπόδειξη ἱερῶν συγγενικῶν δικαιωμάτων.

Γιὰ τοὺς συγγενεῖς ἡ ζωὴ τοῦ δότη καὶ ἡ τιμὴ τοῦ σώματός του ἴσως νὰ ἔχουν μεγαλύτερη ἀξία ἀπ' ὅ,τι γιὰ τὸν ἴδιο. Μὲ δεδομένη τὴν ἀγάπη, ἡ ἀπόφαση τῆς δωρεᾶς τοῦ σώματος τοῦ ἄλλου ἴσως νὰ εἶναι καὶ δυσκολότερη ἀπὸ αὐτὴν τῆς δωρεᾶς τοῦ δικοῦ μας σώματος. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοια, ὁ πραγματικὸς δότης εἶναι οἱ συγγενεῖς.

23) Ἐπειδὴ στὴν κοινωνία καὶ ἐποχὴ μας τὰ πάσης φύσεως συμφέροντα, ἰδίως τὰ οικονομικά, συχνὰ παρεμβάλλονται μὲ βέβηλο τρόπο ἀκόμη καὶ στὶς ἱερότερες τῶν σχέσεων, ὁ νόμος θὰ πρέπει νὰ προνοεῖ γιὰ τὴν ἀποφυγὴ κάθε ὑποψίας ἐμπορευματοποίησης τῶν μωσχευμάτων ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς.

24) Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦταν, κατὰ τὴν ὁποιαδήποτε διαδικασία ἐνυπογράφου συναινέσεως, νὰ μπορούσε ὁ δότης νὰ ἐκχωρήσει ἐκ τῶν προτέρων τὸ δικαίωμα διαθέσεως τοῦ σώματός του στοὺς συγγενεῖς του.

η. Οί έπιφυλάξεις τής Έκκλησίας

25) Έπειδή ή εξέλιξη τών έπιστημών έπικοινωνίας και πληροφορικής (διαδίκτυο, τήρηση μηχανογραφικών αρχείων με εύρύτατο φάσμα δεδομένων και περιορισμένη δυνατότητα έλέγχου κ.ά.) άφ' ενός και ή πνευματική πενία τών συγχρόνων κοινωνιών άφ' έτέρου είναι δυνατόν να όδηγήσουν σε κακοποίηση, έκμετάλλευση ή και θυσία τών μεταμοσχεύσεων στον βωμό τών μεγάλων οικονομικών συμφερόντων, ή Έκκλησία όφείλει να προστατεύσει τόν θεσμό, τήν πράξη και τά έμπλεκόμενα πρόσωπα άπό ένδεχόμενη βεβήλωση (βεβιασμένη διάγνωση ή προχειρότητα στην τήρηση τών κριτηρίων του έγκεφαλικού θανάτου, έμπορευματοποίηση ή συναλλαγή οίασδήποτε φύσεως σχετικά με τήν προσφορά όργάνων, έπιλογή ληπτών έπί τή βάση ρατσιστικών κριτηρίων, παραβιάσεις τών καταστάσεων άναμονής, κ.λπ.).

26) Προς άποφυγήν τών παραβιάσεων τών καταστάσεων άναμονής, πρέπει να γίνει άρχείο έγγραφής δότην έπί μηχανογραφικής βάσεως, τόν όποιο να έλέγχεται άπό κεντρικό αδιάβλητο μηχανισμό.

27) Ένώ ή διεθνής και έλληνική νομοθεσία, για να προστατεύσει τς μεταμοσχεύσεις άπό τήν άπειλή τής έμπορικής συναλλαγής, έπιβάλλει τήν άνωθυμία του λήπτη και του δότη και άπαγορεύει τή δωρεά όργάνου σε προκαθορισμένο άπό τόν δότη φιλικόν ή συγγενικό πρόσωπο (έξαιρεση οί μεταμοσχεύσεις νεφρών άπό ζώντα δότη), κάτι τέτοιο δέν αντίκειται κατ' άνάγκην στην ήθική τής Όρθοδόξου Χριστιανικής Έκκλησίας.

28) Η Έκκλησία δέν μπορεί να συγκατατεθεί στην άφαίρεση όργάνων άπό βρέφη με συγγενή άνεγκεφαλία. Τέτοιοι δότες είναι πολλοί σπάνιοι, πράγμα που περιορίζει τς έλπίδες τών ληπτών-βρεφών. Παρά ταύτα τά άνεγκεφαλα βρέφη έπειδή δέν στερούνται στελέχους δέν είναι έγκεφαλικώς νεκρά και έπειδή στερούνται συνειδήσεως δέν έχουν τή δυνατότητα τής συναισθεσεως -και φυσικά κανείς δέν μπορεί να τήν εικάσει. Αυτό δημιουργεί νομικό κώλυμα στην άφαίρεση όργάνων. Έπί πλέον, ή κοινωνία πρέπει να άρνηθεί κάθε ώφελιμιστική θεώρηση αυτών τών βρεφών. Η άνάγκη σεβασμού προς αυτά δέν αφήνει περιθώρια ώστε τόν πέρασμά τους άπ' αυτόν τόν κόσμον να είναι έντελώς χρηστικό.

29) Σχετικά με τόν ένδεχόμενο χρήση τεχνητών όργάνων ή και ξενομοσχευμάτων (γενετικά έπεξεργασμένων μοσχευμάτων άπό ζώα), όπως και προϊόντων κλωνοποίησης, έπειδή ή έρευνα δέν έχει να παρουσιάσει σαφή έπί του παρόντος άποτελέσματα και ή πορεία τής δέν είναι εύκρινής, ή Έπιτροπή Βιοηθικής έπιφυλάσσεται να παρουσιάσει έν ευθέτω χρόνω τς θέσεις και άπόψεις τής έπ' αυτού.

30) Υπάρχει ό κίνδυνος, στο άμεσο μέλλον, με τήν χαλαρή διεθνώς ήθική άέναντι στην εύθανασία και τήν τάση νομοθετικής κατοχυρώσεως τής, οί μεταμοσχεύσεις να συνδυασθούν με τήν εύθανασία. Έτσι, άτομα που θα έπιλέγουν αυτόν τόν τρόπο τερματισμού τής ζωής τους ένδεχομένως θα καθίστανται και δωρητές όργάνων. Αυτό είναι ένας έπί πλέον λόγος που ή

νομοθεσία των μεταμοσχεύσεων θα πρέπει απαραίτητως να διαθέτει ύψηλο ιδεολογικό υπόβαθρο.

θ. Κριτική του νέου νόμου περί μεταμοσχεύσεων

Ένώ ή Έκκλησία αποδέχεται τήν ιδέα των μεταμοσχεύσεων, αδυνατεί να συμφωνήσει με τήν πρόσφατη νομοθετική κατοχύρωσή τους στή χώρα μας, ή όποια κυριαρχείται από χρησιμοθηρική αντίληψη και στενό όρθολογισμό. Ό μόνος τρόπος προστασίας τής ήθικης και πρακτικής των μεταμοσχεύσεων από τό ένδεχόμενο κακοποιήσεως της είναι ή σχετική νομοθεσία να είναι σαφής, μελετημένη, ιδεολογική και όχι χρησιμοθηρική.

31) Στόν προσφάτως ψηφισθέντα νόμο, ό νομοθέτης έρμηνεύει τή «μη άρνηση» των συγγενών ως συναίνεση του δότη (Άρθρ. 12, παρ. 4). Τά όργανα αφαιρούνται όχι όταν συναινούν, αλλά όταν «δέν αντίπθενται» οί συγγενείς. Οί μεταμοσχεύσεις δέν είναι δυνατόν να στηριχθούν σε μία «μη άρνηση», και μάλιστα των συγγενών, τήν στιγμή που όλοι αγωνιζόμαστε για τή συγκατάθεση, και μάλιστα του δότη.

32) Στήν περίπτωση αυτή, ή έλλειψη ή ή μη έξεύρεση συγγενών θα ήταν δυνατόν να έρμηνευθεί ως «μη άρνηση». Συνεπώς, κάθε έγκεφαλικά νεκρός άλλοδαπός, λαθρομετανάστης, άγνωστος και έγκαταλελειμμένος, άθίγγανος κ.τ.λ., -ό αριθμός των όποιών δέν είναι καθόλου εύκαταφρόνητος, και των όποιών οί συγγενείς είτε δέν βρίσκονται στήν Έλλάδα, είτε δέν είναι εύκολο να άνευρεθούν- ή όποιος βρεθεί μόνος στο νοσοκομείο μετά από τροχαίο ατύχημα που δέν έχει γίνει άμέσως αντιληπτό από τους συγγενείς του θα θεωρείται αúτομάτως δότης. Θα πρέπει άραγε στή δυστυχία τής μοναξιάς τους να προσθέσουμε και τήν αυθαίρετη άφαίρεση των όργάνων τους; Ό νόμος τής «μη άρνησης» λοιπόν άποτελεί έκβιασμό τής συνειδήσεως.

33) Η «συναίνεση» δέν έχει καμμία σχέση με τή «μη άρνηση». Τό «δίνω κάτι δικό μου» είναι έντελώς διαφορετικό από τό «μου παίρνουν κάτι που μου ανήκει». Στή δεύτερη περίπτωση ή βούληση τής πολιτείας και κοινωνίας ύποκαθιστά ως άγαθό τήν έκφραση τής προσωπικής έλευθερίας.

34) Τό κράτος δέν έχει κανένα δικαίωμα είσχωρήσεως στήν ιδιωτική σφαίρα τής ζωής των πολιτών. Μία τέτοια ένέργεια αντίβαινει στα άρθρα 2, παρ. 1 (περί του σεβασμού και τής προστασίας τής ανθρώπινης αξιοπρέπειας) και 5, παρ. 1 (περί τής έλεύθερης ανάπτυξης τής προσωπικότητας του άτομου) του συντάγματος.

35) Δέν μπορεί επίσης να ύποχρεώνει τόν πολίτη να έκφέρει γνώμη χωρίς να κατοχυρώνει τό δικαίωμά του να μην έκφέρει. Ποιές οί έπιπτώσεις αν ό πολίτης άρνηθεί να έκφράσει τή βούλησή του;

36) Η ύποκατάσταση του όρου «έγκεφαλικός θάνατος» με τό «νέκρωση του έγκεφαλικού στελέχους» θεωρείται ίατρικά άμφιλεγόμενη και ιδεολογικά ύποπτη. Η διαπίστωση τής παύσης

των λειτουργιών όχι μόνο του έγκεφαλικού στελέχους αλλά και του φλοιού έπιβεβαιώνει την ανεπίστρεπτη παύση όλων των έγκεφαλικών λειτουργιών και γι' αυτό είναι έπιβεβλημένη.

37) 'Η διά νόμου ύποχρεωτική διακοπή τής μηχανικής ύποστήριξης τής αναπνευστικής λειτουργίας σέ περίπτωση έγκεφαλικά νεκρού άτομου που δέν είναι δότης ("Άρθρ. 12, παρ. 6) είναι πνευματικά και ήθικά αντιδεοντολογική. 'Ο νόμος πρέπει νά κατοχυρώνει τόν γιατρό πού, γιά λόγους συνειδήσεως, δέν έπιθυμεί νά διακόψει τόν μηχανικό άερισμό και φυσικά όχι νά τόν τιμωρεί ("Άρθρ. 20, παρ. 1).

38) 'Η δυσκολία των συγγενών νά συναινέσουν στή δωρεά του σώματος, που όφείλεται σέ προσωπικούς, συναισθηματικούς ή και φιλοσοφικούς λόγους, πρέπει νά γίνεται άπόλυτα σεβαστή και όχι νά αντιμετώπιζεται έκβιαστικά με την άπειλή τής διακοπής τής μηχανικής ύποστήριξης ("Άρθρ. 12, παρ. 6).

i. Ποιμαντικές δυνατότητες τής 'Εκκλησίας

39) Με βάση τις παραπάνω άρχές, ή 'Εκκλησία όφείλει νά άγωνισθεί γιά την έπικράτηση των άρχών της, τó θετικό έπηρεασμό τής μεταμοσχευτικής πολιτικής και νά δημιουργήσει ή ίδια μιá μεταμοσχευτική πνευματική παράδοση προσανατολισμένη προς τις πνευματικές άνάγκες προσφοράς αίσθημάτων του δότη. Με τόν τρόπο αυτόν, ή έξεύρεση μοσχευμάτων και ή προώθηση των μεταμοσχεύσεων δέν θά άποτελεί έπιδιωκόμενο σκοπό αλλά φυσικό άποτέλεσμα.

40) 'Η 'Εκκλησία μπορεί νά οργανώσει προγράμματα άγωγής δοτών με σκοπό την καλλιέργεια σημαντικών άρετών μεταξύ των πιστών της (μνήμη θανάτου, άυτοπροσφορά, θυσιαστικό φρόνημα κ.τ.λ.). 'Ετσι, θά δίνει τή μαρτυρία του ήθους της στή σύγχρονη κοινωνία με ένα έντελώς σύγχρονο τρόπο.

41) 'Η 'Εκκλησία ούτε την αλήθεια θυσιάζει ούτε τó πρόσωπο ύποδουλώνει. "Αν κάποιος έπιθυμεί νά γίνει δωρητής τόν εύλογεί· αν δυσκολεύεται τόν κατανοεί. Αύτη είναι ή προστασία του προσώπου. Τó πνεύμά της δέν ύποτάσσεται στήν άνάγκη των μεταμοσχεύσεων, αλλά ύπηρετεί τó σεβασμό του προσώπου. Κυρίως του προσώπου ως δότου.

42) 'Επίσης, σέβεται και πλήρως κατανοεί την φυσική έπιθυμία των άσθενών εκείνων οί όποιοι με τή λήψη των μοσχευμάτων έπιθυμούν νά παρατείνουν τó χρόνο τής βιολογικής τους ζωής, καθώς πιστεύει ότι τó γεγονός αυτό θά μπορούσε νά συντελέσει στήν πνευματική τους όλοκλήρωση και την έπίτευξη του σκοπού τής ύπαρξής τους.

43) Λόγω του πνευματικού μεγέθους που ένέχει ή πράξη τής δωρεάς σώματος, πριν αυτό συμβεί, καλό θά ήταν ό ιερέυς του νοσοκομείου νά διαβάσει μιá κατάλληλη εύχή ή νά τελέσει κάποια άγιαστική πράξη (χρίση δι' έλαίου, σταύρωμα κ.τ.λ.).

44) Σχετική άγωγή πνευματικού προσανατολισμού θα μπορούσε να γίνει και για την καλλιέργεια και προετοιμασία του λήπτη, ώστε να μην νοιώθει μόνον ως ο εύνοημένος αποδέκτης ενός μοσχεύματος, αλλά ως εύλογομένος δέκτης τής αγάπης κάποιου άγνωστου συνανθρώπου και τής χάριτος του Θεού.

45) Συμπερασματικά, ή ποιμαντική τής Έκκλησίας πρὸς τοὺς δότες, τοὺς λήπτες καὶ τοὺς γιατροὺς πρέπει νὰ εἶναι τέτοια, ὥστε μέσα ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς τοὺς τρόπους νὰ δοξάζεται ὁ Θεός, νὰ ὀλοκληρώνονται πνευματικὰ οἱ ἄνθρωποι καὶ ἡ ἀσθένεια ἢ παράταση ζωῆς νὰ ἀποτελέσουν προϋπόθεση ἐκπλήρωσης τοῦ βαθύτερου σκοποῦ τῆς δημιουργίας τους.

ια. Προτεινόμενη τακτική τῆς Ἐκκλησίας

46) Εἶναι κοινὴ πεποίθηση ὅτι ὁ λόγος καὶ ὁ ρόλος τῆς Ἐκκλησίας μας στὴν πορεία τῶν μεταμοσχεύσεων στὴν Ἑλλάδα εἶναι κεντρικός. Οἱ μεταμοσχεύσεις εἶναι ἴσως ἓνα ἀπὸ τὰ λίγα θέματα στὰ ὁποῖα ἡ πολιτεία ἔχει τὴν ἄμεση ἀνάγκη τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὸ δημιουργεῖ στὴν Ἐκκλησία οὐσιαστικὰ δικαιώματα καὶ μεγάλες ὑποχρεώσεις.

47) Δεδομένου ὅτι οἱ μεταμοσχεύσεις εὐκόλα μποροῦν νὰ ὀδηγήσουν σὲ κατάχρηση καὶ παραβίαση θεμελιωδῶν ἠθικῶν ἀρχῶν καὶ ἀξιῶν καὶ ὑπάρχει τεράστια διαφορὰ ἠθους καὶ προσεγγίσεως μεταξύ κοσμικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἀντιλήψεως τοῦ θέματος, ἡ Ἐκκλησία πρέπει νὰ εἶναι πολὺ προσεκτικὴ στὶς ἐνέργειές της καὶ φειδωλὴ στὰ λόγια της.

48) Στὴν συνεργασία της μὲ τὴν πολιτεία, ἡ Ἐκκλησία θέτει σαφεῖς ὅρους, ὥστε νὰ μὴ χρεωθεῖ κοσμικὲς ἀποφάσεις καὶ ἐνέργειες ποὺ πιθανῶς θὰ γίνουν μὲ ἐντελῶς διαφορετικὸ πνεῦμα καὶ σκοπὸ. Τὸ ἐνδεχόμενο νὰ ὀργανώσει ἡμέρα δότου ἢ ἐκστρατείας ὑποστήριξης τῶν μεταμοσχεύσεων, μὲ σκοπὸ τὴ συγκέντρωση τοῦ μεγαλύτερου δυνατοῦ ἀριθμοῦ μοσχευμάτων θὰ τὸ ἀποφασίσει μόνον, ἀφοῦ ὑπάρχουν σαφὴ ἐχέγγυα σεβασμοῦ τῶν ἀρχῶν καὶ ὄρων της.

49) Ἡ ἀπουσία ἐπίσημης ἐκκλησιαστικῆς τοποθετήσεως στὸ θέμα ὀδήγησε σὲ αὐθαίρετη εἴτε ἀποδοχὴ εἴτε ἀπόρριψη τῶν μεταμοσχεύσεων ἀπὸ συγκεκριμένα ἀρμόδια ἢ ἀναρμόδια ἐκκλησιαστικὰ πρόσωπα. Αὐτὸ ἔχει προκαλέσει σύγχυση, ἐνίοτε δὲ καὶ διχασμὸ, μεταξύ τῶν πιστῶν καὶ τοῦ θεολογικοῦ κόσμου.

Στὴν παρούσα φάση, ἡ Ἐκκλησία μὲ σαφήνεια ἀλλὰ σὲ χαμηλοὺς τόνους διακηρύττει ὅτι θὰ μπορούσε, μέσα στὰ πλαίσια τῶν προαναφερθεῖσιν θεολογικῶν ἀρχῶν, νὰ δεχθεῖ τὴν ἰδέα τῶν μεταμοσχεύσεων καὶ ὅτι μέσα ἀπὸ αὐτὲς θὰ τῆς ἦταν δυνατόν νὰ ἀσκήσει τὴν ποιμαντικὴ καὶ νὰ διοχετεύσει τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ἠθος της.

Στὴ συνέχεια, θὰ προκαλέσει διάλογο καὶ εὐκαιρίες ἐνημέρωσης μέσα στοὺς κόλπους της (σεμινάρια πνευματικῶν, ὁμιλίες κ.τ.λ.), θὰ προσπαθήσει νὰ καλλιεργήσει πνεῦμα κατανοήσεως, συμφωνίας καὶ εὐρείας ἀποδοχῆς τῶν βασικῶν θεολογικῶν θέσεών της μεταξύ τοῦ σώματος τῶν πιστῶν, ὥστε νὰ ἐξαλειφθεῖ κάθε ἀδικαιολόγητος ἀρνητισμὸς.

Τρίτο βήμα θα έπρεπε να είναι ή έκδοση και κυκλοφορία ενημερωτικών και επεξηγηματικών τών απόψεων της φυλλαδίων ή και ή διοργάνωση μεγάλης ανοιχτής ημερίδος διὰ τῆς ὁποίας θα διακηρύξει τις απόψεις της στήν κοινωνία μας.

Τελευταία ενέργεια θα είναι ή έκδοση συνοδικῆς ἐγκυκλίου, ή ὁποία θα ἐκφράζει τήν ἐπιτομή τῶν ἐκκλησιαστικῶν θέσεων καί προτάσεων καί θα διατυπώνει με σαφήνεια τὸ περίγραμμα καί τήν πρακτική τοῦ Ὁρθοδόξου χριστιανικοῦ ἠθους στοῦ θέμα τῶν μεταμοσχεύσεων.

50) Σχετικά με τὸ νέο νόμο, ή Ἐκκλησία διαχωρίζει τὴ θέση της, δίχως ἐμπάθεια ἀλλὰ με σύνεση καί σαφήνεια, ὥστε οὔτε τὴν ὑπόθεση τῶν μεταμοσχεύσεων νὰ βλάψει οὔτε τὴ βαρύτητα τῶν ἀπόψεών της νὰ ὑποβιάσει. Παράλληλα ἔχει δημοσιοποιήσει τις ἀπόψεις της στὰ σημεῖα ποὺ διατηρεῖ τις ἐπιφυλάξεις καί ἔχει τις ἀντιρρήσεις της. Ἐπίσης, ἔχει ἐτοιμότητα γιὰ ἄμεσες νομικὲς παρεμβάσεις καί θα ζητήσει τροπολογίες καί νομοθετικὲς βελτιώσεις, τέτοιες ποὺ θα διασφαλίζουν τις ἀρχές τῆς λογικῆς της καί θα ἐπιτρέπουν τὴν οὐσιαστικὴ συμπαράστασή της.

51) Ἀπαραίτητος ὅρος συνεργασίας με τὴν πολιτεία εἶναι ή τελευταία νὰ κατανοήσει ὅτι εἶναι ἐπιφορτισμένη με τὴν τεράστια ὑποχρέωση νὰ προστατεύσει τις μεταμοσχεύσεις νομοθετικά καί πρακτικά ἀπὸ κάθε μορφῆς ἀσυνειδησία, χρησιμοθηρία ή καί χρηματικὴ ἐκμετάλλευση καί νὰ ἐξασφαλίσει τὴν ἐπιστημονικὴ ἀριότητα, ἐνημέρωση καί κατάρτιση τῶν ἀρμοδίων ἰατρῶν καί φορέων. Με τὸν τρόπο αὐτόν, ὁ δότης δὲν καταντᾶι θύμα ποταπῶν συμφερόντων, ἀσεβείας ή ἐπιστημονικῆς ἐπιπολαιότητος καί ἀγνοίας.

52) Ἐπὶ πλέον, ή ἰατρικὴ κοινότητα καί ή πολιτεία ὀφείλουν νὰ βοηθήσουν στήν ἐπιβολή καί νομοθετικὴ κατοχύρωση τῶν ἀκριβεστέρων κριτηρίων τοῦ «ἐγκεφαλικοῦ θανάτου», ή πιστὴ τήρηση τῶν ὁποίων ἀυστηρῶς νὰ ἐλέγχεται.

53) Ἐπίσης, εἶναι ἀναγκαία ή ἴδρυση σοβαρῶν καί ἀξιοπίστων μεταμοσχευτικῶν κέντρων τὰ ὁποία νὰ διαθέτουν τὴν κατάλληλη ἐπιστημονικὴ καί τεχνολογικὴ ὑποδομή, ὥστε ή λήψη τῶν ὀργάνων τοῦ δότη καί ή ἐν συνεχείᾳ μεταμόσχευσή τους στὸν κατάλληλο λήπτη νὰ γίνεται με τὰ ὑψηλότερα ποσοστὰ ἐπιτυχίας καί τις λιγότερες ἀπώλειες.

54) Ἡ Ἐκκλησία θα ἐπιμεληθεῖ τὴ συμμετοχὴ της δι' ἐκπροσώπων της σὲ ἐπιστημονικὰ ἰατρικὰ συνέδρια σχετικά με τις μεταμοσχεύσεις, ὥστε καί τὴ γνώση της νὰ ἀνανεώνει καί τις ἀρχές της νὰ προβάλλει.

55) Τέλος, ὁ ρόλος καί ή ἐκπροσώπησή της στοῦ Ἐθνικοῦ Συμβούλιο Μεταμοσχεύσεων -ἐφ' ὅσον αὐτὸ συνεχίσει νὰ ὑφίσταται- καί στὸν ὑπὸ σύστασιν Ἐθνικὸ Ὁργανισμὸ Μεταμοσχεύσεων (Ε.Ο.Μ.) πρέπει νὰ εἶναι κεντρικὸς καί παρεμβατικὸς καί ὄχι εἰκονικὸς καί δευτερεύων. Σκοπὸς της εἶναι τὰ μεταμοσχευτικὰ κέντρα νὰ λειτουργοῦν κατὰ τὸ δυνατόν ἐπὶ τὴ βάσει τῶν ἰδικῶν της ἀρχῶν σεβασμοῦ, ἐλευθερίας καί ἀγάπης τοῦ προσώπου.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Ιωάννου Γενναδίου 14 (115 21)

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ

ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΓΟΝΙΔΙΩΜΑΤΟΣ

Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὑποδέχεται μέ ιδιαίτερη χαρά τή μεγαλύτερη και οὐσιαστικότερη ἴσως ἀνακάλυψη τῆς ἀνθρώπινης ἐπιστήμης και τεχνολογίας· τήν ἀποκωδικοποίηση τοῦ ἀνθρώπινου γονιδιώματος.

Κάθε τι πού ἀποτελεῖ ἀνθρώπινη κατάκτηση στό γνωστικό πεδίο ἢ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τὸ ἀγκαλιάζει μέ ιδιαίτερη συμπάθεια, ἰδίως ὅταν αὐτὸ συνδέεται μέ τήν πρόοδο τῆς υἰείας, τήν ἀνακούφιση τοῦ πόνου, τήν ἐλπίδα γιά βελτίωση τῆς ζωῆς. Ἡ Ἐκκλησία θαυμάζει τὸ ἐπίτευγμα, ἐπικροτεῖ τήν κατάκτηση τῆς νέας γνώσεως, ἀνακουφίζεται φιλόνηρωπα ἀπὸ τήν προσδοκία μιᾶς ἐπαναστάσεως στή διαγνωστική, προληπτική και θεραπευτική ἰατρική.

Παρά ταῦτα, ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία αἰσθάνεται περισσότερο τήν πνευματική της ὑποχρέωση νὰ προστατεύσει τὸν ἄνθρωπο ὡς εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἀπὸ ὅσο τήν κοινωνική της ἀποστολή νὰ ἐξασφαλίσει ἕνα καλύτερο ἐπίγειο μέλλον στήν ἀνθρωπότητα. Ἀντιλαμβανόμεστε ὅτι παράλληλα μέ τίς μεγάλες ὑποσχέσεις, ἡ γενετική ἐπανάσταση ἐμπερικλείει και τοὺς κινδύνους πού ἐδράζονται στό γεγονός ὅτι ἡ γνώση μας εἶναι λιγότερη τῆς ἄγνοιας, ἢ σύνεση πῶς σπάνια ἀπὸ τήν ἀλόγιστη ἐπιθυμία και οἱ ἀξίες ἀσθενέστερες ἀπὸ τὰ συμφέροντα. Συνεπῶς ὅταν ἡ ἐπιστημονική ἀνακάλυψη δὲν συνδυάζεται μέ σεβασμὸ πρὸς τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ συνοδεύεται ἀπὸ ἀλαζονεία, προωθεῖται ἀπὸ οἰκονομικά συμφέροντα και ὑπηρετεῖ ἐγωιστικές προοπτικές, τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπιστήμης μπορεῖ νὰ ἀποδειχθοῦν ἐπιβλαβῆ γιά τήν ἀνθρωπότητα.

Τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἐπιστημονική γνώση μας δὲν εἶναι ἐπαρκῆς δικαιολογεῖ τήν ἀδυναμία μας νὰ προεκτιμήσουμε ἀκριβῶς τίς συνέπειες τῶν ἐπιτευγμάτων μας. Τὰ σφάλματα στήν ἐκτίμηση τοῦ χρονοδιαγράμματος τοῦ ὄλου ἐγχειρήματος, στὸν προσδιορισμὸ τοῦ ἀκριβοῦς ἀριθμοῦ τῶν γονιδίων, στήν κατανόηση τῶν μηχανισμῶν και τῆς ἀποτελεσματικότητος τῆς γονιδιακῆς θεραπείας δικαιολογοῦν και λάθος ἐκτιμήσεις στοὺς ἐπιφαινόμενους κινδύνους τῆς βιολογικῆς μας ὑπόστασης, τῶν κοινωνικῶν ἰσοροπιῶν, τῆς διατήρησης τῶν ἠθικῶν παραμέτρων.

Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία κατανοεῖ αὐτὴν τήν ἀδυναμία και μέ σύνεση και αἴσθημα εὐθύνης παρακολουθεῖ τίς ἐξελίξεις και ἐφιστᾷ τήν προσοχή ὅλων μας, ὥστε μέ κάθε τρόπο νὰ προστατευθεῖ τὸ ἀνθρώπινο γονιδίωμα ἀπὸ κάθε μορφῆς συμφέροντα, οἰκονομική

έκμετάλλευση, εύγονικό προσανατολισμό, άλαζονική κυριαρχία. Τό γονιδίωμα δέν είναι αυτό που δίνει τήν άξία στόν άνθρωπο ούτε και τό έπίτευγμα τής άποκωδικοποίησής του, άλλα ό άνθρωπος δίνει άξία στό γονιδίωμα του.

Άπό τήν άλλη πλευρά, ή ήθική δέν είναι μόνον δεσμευτικοί κανόνες, νόμοι και ρυθμίσεις· είναι κυρίως έκφραση του ύγιους ήθους βάσει του όποίου ό άνθρωπος μπορεί νά άναπτυχθεί και νά ένεργεί έλεύθερα και αύτεξούσια. Η Όρθόδοξη Έκκλησία δέν ύποτάσσει τήν ανθρώπινη συνείδηση έπιβάλλοντας αύστηρές έντολές και περιοριστικούς κανόνες ή παρέχοντας συνταγές συμπεριφοράς. Άντίθετα έρμηνεύει και έκφράζει τήν ανθρώπινη συνείδηση σεβόμενη τις θείες άξίες, τήν έλευθερία του ανθρώπου και τήν ιερότητα του ανθρώπινου προσώπου.

Οί δυνατότητες που παρέχει ή γενετική μηχανική φαίνεται πώς μάς φέρνουν πιό κοντά στην εύγονική άπειλή, τή ρατσιστική κυριαρχία, τόν πειραματισμό έπί τών έμβρύων, τήν ύποταγή του αύτεξουσίου, τό άγνωστο τών συνεπειών του προγραμματισμού τής ζωής.

Αυτό που άπό τώρα θα μπορούσαμε γενικά νά πούμε είναι ότι ή εύθύνη μας κυρίως άπέναντι στις μέλλουσες γενεές, στα δικαιώματα και τήν αξιοπρέπεια του ανθρώπου, τήν άξία και έλευθερία του ανθρώπινου προσώπου, τήν έλεύθερη πρόοδο και έρευνα και τή διατήρηση τών κοινωνικών ίσορροπιών μάς έπιβάλλει κατηγορηματικά νά άρνηθούμε κάθε κίνηση ύποβιβασμού του ανθρώπου σε γενετική παράμετρο ή ντετερμινιστική μονάδα και κάθε μορφή ρατσιστικής διάκρισης εύγονικού χαρακτήρα. Παράλληλα, μάς ύποχρεώνει νά έργασθούμε όλοι μαζί για τήν επικράτηση τής προτεραιότητας του σεβασμού του ανθρώπου έναντι τών όποιωνδήποτε έρευνητικών έπιδιώξεων και έπιτευγμάτων, για τήν έμπιστευτικότητα τών γενετικών πληροφοριών και τήν προστασία του γονιδιώματος άπό κάθε κακοποίηση.

Έπίσης είναι άναγκαία ή σωστή ένημέρωση, ή σύσταση άνεξαρτήτων Έπιτροπών Βιοηθικής και Δεοντολογίας, όπως έπίσης και ή δέσμευση τών κρατών νά προωθήσουν τήν έκπαίδευση και ένημέρωση στη Βιοηθική και τις συναφείς συζητήσεις, οι όποιες πρέπει όπωσδήποτε νά είναι άνοικτές στα ποικίλα θρησκευτικά ρεύματα σκέψης.

Η ταλάντωση άνάμεσα στον ένθουσιασμό και τις ύπέρμετρες έλπίδες άφ' ένός και τους φόβους και τις άπειλές άφ' έτέρου όδηγεί μάλλον σε άκρότητες και άδικες για τήν αλήθεια τοποθετήσεις. Η Όρθόδοξη Έκκλησία έπιλέγει τή θέση τής άναμονής, τής έτοιμότητας και τής σύνεσης. Κάθε έπίτευγμα έπιστημονικό ή τεχνολογικό δέν άρκει νά χαρακτηριστεί ως θετικό μόνον αν προάγει τήν ύγεια, άλλα κυρίως αν καλλιεργεί τόν σεβασμό στον άνθρωπο. Η άνθρωπότητα σίγουρα θα βρει τους μηχανισμούς νά προστατευθεί άπό τό ένδεχόμενο μιάς βιολογικής αναστάτωσης της -ή σωματική ύγεια τελικά θα βελτιωθεί. Τό έρώτημα είναι τί μηχανισμούς θα βρει νά άμυνθεί άπό τις άπειλές τών ψυχο-κοινωνικών αναστατώσεων. Η Έκκλησία στο έρώτημα αυτό προσθέτει και τόν σκεπτικισμό της για τό ένδεχόμενο ή γενετική έκρηξη νά διαταράξει τήν ίσορροπία ψυχής και σώματος ή νά όδηγήσει στον άκρωτηριασμό του αύτεξουσίου και τής αιώνιας προοπτικής του ανθρώπου και τόν ύποβιβασμό τής θεϊκής διάστασής του. Θα είναι τραγική κατάληξη αν τελικά γνωρίζουμε τά μυστικά του βιολογικού

μας γονιδιώματος και αγνοούμε τις βασικές λειτουργίες του πνευματικού δυναμικού μας. Ίσως τελικά καλύτερη από την γονιδιακή θεραπεία είναι ή γενετική προληπτική.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Ιωάννου Γενναδίου 14 (115 21)

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ

Σχόλια και Προτάσεις
επί του Νομοσχεδίου για την
Ιατρική Υποβοήθηση στην Ανθρώπινη Αναπαραγωγή

A. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

Το συγκεκριμένο νομοσχέδιο πραγματεύεται ένα ιδιαίτερα δύσκολο και περίπλοκο θέμα, η γνώση και εμπειρία επί του οποίου είναι πολύ περιορισμένες. Ο όλος προβληματισμός απαιτεί επιστημονική γνώση, κατανόηση των επί μέρους περιπτώσεων, ώστε αυτές να βοηθηθούν ή προληφθούν εγκαίρως, και σαφή προσδιορισμό των ηθικών αρχών επί τη βάση των οποίων θα γίνει η νομοθετική ρύθμιση. Δεδομένου μάλιστα ότι η ανάπτυξη και εφαρμογή των αναπαραγωγικών τεχνικών στην κλινική πράξη αποτελεί ένα σχετικά πρόσφατο φαινόμενο, με μεγάλη όμως δυναμική διαδόσεως, αντιλαμβάνεται κανείς ότι η κάθε απόφασή μας σχετίζεται και επηρεάζει διαχρονικές διατάξεις και αρχές του οικογενειακού δικαίου και της συναφούς οικογενειακής ηθικής, ενώ εξάλλου δεν μπορεί να παραθεωρηθεί από τον κοινό νομοθέτη η συνταγματική επιταγή (άρθρο 21 παρ. 1) για την προστασία από την πολιτεία του θεσμού του γάμου και της οικογένειας.

Για όλους τους παραπάνω λόγους, η νομοθετική ρύθμιση του εν λόγω θέματος, που είναι οπωσδήποτε επιτακτική, απαιτεί προσοχή, μεθοδικότητα, υπομονή, συνεργασία με επιστημονικούς και κοινωνικούς φορείς, ανοιχτό διάλογο στην επεξεργασία του σχεδίου νόμου και φυσικά επάρκεια χρόνου.

Είναι οπωσδήποτε επαιτητή η προσπάθεια και πρωτοβουλία της Κυβερνήσεως να ρυθμίσει νομοθετικά μια επικρατούσα πλέον κατάσταση, σε έναν τόσο ευαίσθητο χώρο, αναγνωρίζοντας την ανάγκη για κάτι τέτοιο.

Για τους λόγους αυτούς, η Ιερά Σύνοδος ζήτησε, στις 16.9.2002, λόγω της ιδιαίτερης σπουδαιότητας του συγκεκριμένου νομοσχεδίου.

α) να δοθεί περισσότερος χρόνος επεξεργασίας των λεπτομερειών του,

β) να υπάρξει κατά το δυνατόν ευρύτερη κάλυψη απόψεων και

γ) να συζητηθεί στην ολομέλεια της Βουλής.

B. ΘΕΜΑΤΑ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ

Το νομοσχέδιο παρουσιάζει μία αναπάντεχη καινοτομία, ονομάζοντας το προεμφυτευτικό έμβρυο **«γεννητικό υλικό»** (άρθρα 1456, 1459 ΑΚ), το δε Υπουργείο Δικαιοσύνης, στο Δελτίο Τύπου της 19ης Σεπτεμβρίου 2002, διατείνεται ότι *“ο όρος ‘γεννητικό υλικό’ που χρησιμοποιείται στο νομοσχέδιο είναι καθιερωμένος στην επιστήμη και αναφέρεται μόνο σε γονιμοποιημένα ωάρια και όχι σε έμβρυα”* (σημείο 6).

Ο διεθνώς καθιερωμένος επιστημονικά όρος είναι «γενετικό υλικό» (εκ του ρήματος γίγνομαι) και προσδιορίζει το DNA, δηλαδή ένα μακρομόριο, στην δε Αγγλική μεταφράζεται ως genetic material. Είναι αληθές ότι καταχρηστικώς ο όρος αυτός χρησιμοποιείται ενίοτε για να προσδιορίσει τους γαμέτες (ωάριο και σπερματοζωάριο), ποτέ όμως τον ζυγώτη (αυτός συχνά ονομάζεται γονιμοποιημένο ωάριο) ή πολύ περισσότερο το λεγόμενο προεμφυτευτικό έμβρυο, στο οποίο αναφέρεται το σχέδιο νόμου.

Ο όρος «γεννητικό υλικό» δεν χρησιμοποιείται σε κανένα νομοθετικό κείμενο στον Ευρωπαϊκό χώρο, εις δε τον Αγγλικό κώδικα πρακτικής που εκπόνησε η Αρχή Γονιμοποιήσεως και Εμβρυολογίας γίνεται αναφορά σε **«γαμέτες και έμβρυα»**.

Εκτός τούτου και από την εισηγητική έκθεση αλλά και από το Δελτίο Τύπου διαφαίνεται μία τάση υποβιβασμού της αξίας του εμβρύου, αφού άλλοτε μεν χαρακτηρίζεται ως «γονιμοποιημένο ωάριο» (άρθρο 1458 ΑΚ), αφήνοντας την εντύπωση ότι πρόκειται περί κυττάρου αναλόγου προς το σπερματοζωάριο και το ωάριο, άλλοτε δε ως «γεννητικό υλικό», εξυπονοώντας ότι είναι κάτι άνευ ιδιαίτερης αξίας και ιερότητας. Με τον τρόπο αυτόν θα μπορούσε να ανοίξει ο δρόμος για πειραματισμούς η και καταστροφή του εμβρύου, ενδεχομένως δε και για μελλοντικές γενετικές παρεμβάσεις.

Έχουμε κάθε λόγο να πιστεύουμε ότι ο όρος «γεννητικό υλικό» χρησιμοποιήθηκε από τους συντάκτες του νομοσχεδίου για να αποφευχθούν παρεξηγήσεις, μια που το προεμφυτευτικό έμβρυο δεν είναι διαμορφωμένο και εξεικονισμένο, αλλά μορφολογικά συνιστά ένα κυτταρικό άθροισμα που αποτελείται από 16 ή και 32 κύτταρα. Ανάλογη όμως παρεξήγηση μπορεί να γίνει και με τον όρο «γονιμοποιημένο ωάριο», αφού έτσι προκαλείται η εσφαλμένη εντύπωση ότι πρόκειται περί ενός κυττάρου, του ωαρίου, που μόλις γονιμοποιήθηκε.

Η ανακρίβεια αυτή οδηγεί και σε περαιτέρω υποτιμητικές για τον άνθρωπο διατυπώσεις, όπως «πλεονάζον» γεννητικό υλικό (άρθρο 1459 ΑΚ), που και αυτός αναφέρεται στα υπεράριθμα κατεψυγμένα έμβρυα (διεθνώς surplus embryos) λόγω εξωσωματικής γονιμοποίησης.

Η Εκκλησία εμμένει στο συγκεκριμένο σημείο της ακριβούς ορολογίας, διότι πιστεύει ότι η ταύτιση του ανθρώπου, έστω σε κάποια φάση της εμβρυϊκής εξέλιξής του, με «υλικό» είναι ανεπίτρεπτα μειωτική της αξίας του.

Νομοθεσία άλλων χωρών

Η Αγγλία (1990), Γερμανία (1990), Γαλλία (1994), Ελβετία (1998) χρησιμοποιούν τον όρο «έμβρυο».

Η Ισπανία (1988) τον όρο «προέμβρυο».

Η Αυστρία (1994) υιοθετεί τον όρο «ικανό προς ανάπτυξη ωάριο».

ΠΡΟΤΑΣΗ

Οι ακριβείς όροι είναι *γαμέτες* για τα ωάρια και σπερματοζωάρια και *έμβρυο* ή *προεμφυτευτικό έμβρυο* ή *έμβρυο in vitro* (υπάρχει και στη Σύμβαση περί Βιοϊατρικής του Ονιέδο) για τα έμβρυα προ της εμφυτεύσεως.

Γ. ΕΙΔΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

ΑΡΘΡΟ 1455

Θετικά στοιχεία

A. Το άρθρο απαγορεύει την αλόγιστη χρήση των πάσης φύσεως αναπαραγωγικών τεχνικών επιτρέποντας την εφαρμογή τους μόνο σε περιπτώσεις στειρότητας ή κινδύνου μετάδοσης κληρονομικής ασθένειας.

B. Εισάγεται περιορισμός ηλικίας της μητέρας ώστε να αποκλεισθούν ακραίες εφαρμογές (τεκνοποίηση υπερηλίκων).

Γ. Απαγορεύεται η αναπαραγωγική κλωνοποίηση και η επιλογή φύλου.

Δ. Στην εισηγητική έκθεση, όχι όμως και στον νόμο, γίνεται αναφορά και λαμβάνεται υπόψη το «συμφέρον του τέκνου».

Ε. Διαγράφηκε από την εισηγητική έκθεση το ότι η διάταξη όπως είναι διατυπωμένη επιτρέπει την θεραπευτική κλωνοποίηση. Συνεπώς το άρθρο δεν ρυθμίζει την θεραπευτική κλωνοποίηση, για την οποία, όπως και για τα πειράματα επί των εμβρύων, απαιτείται ειδικός νόμος.

Σημεία που δικαιολογούν επιφυλάξεις

Το γεγονός ότι το νομοσχέδιο επιτρέπει την τεχνητή γονιμοποίηση και την επιλογή φύλου στις περιπτώσεις κινδύνου μετάδοσης κληρονομικών ασθενειών ή φυλοσύνδετων νοσημάτων αντίστοιχα συνεπάγεται καταστροφή των προβληματικών εμβρύων, κάτι που η Εκκλησία, παρά τη συμπάθεια και τη φιλόνητη διάθεσή της, αδυνατεί να αποδεχθεί, δεδομένου ότι αντίκειται στη διδασκαλία της, σύμφωνα με την οποία το έμβρυο είναι τέλειος άνθρωπος κατά την ταυτότητα, αν και διαρκώς τελειούμενος κατά την φαινοτυπική έκφραση και οργάνωση.

Σχόλιο

Το άρθρο είναι απόλυτα συμβατό με τις περισσότερες Ευρωπαϊκές νομοθεσίες (Γερμανία, Γαλλία, Ελβετία κ.λπ.)

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ως όρος εφαρμογής του νόμου πρέπει να θεσπισθεί, σε αρμονία προς τις ισχύουσες ρυθμίσεις του Α.Κ. ως προς την επιμέλεια του προσώπου ή την υιοθεσία κ.λπ., το συμφέρον του αναμενόμενου τέκνου.

ΑΡΘΡΟ 1456 (ετερόλογη γονιμοποίηση, τεκνοποίηση άγαμης μητέρας)

Θετικά στοιχεία

Η διαδικασία της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής απαιτεί έγγραφη συναίνεση των προσώπων που επιθυμούν να αποκτήσουν τέκνο, ως απόδειξη της ανάληψης ευθύνης από μέρους τους.

Σημεία που δικαιολογούν επιφυλάξεις

Α. Το άρθρο αυτό εισάγει έμμεσα την ιδέα της ετερόλογης γονιμοποίησης (με σπέρμα τρίτου δότη), όπως αυτό διατυπώνεται με σαφήνεια στην εισηγητική έκθεση.

Β. Επίσης επιτρέπει την τεκνοποίηση άγαμης γυναίκας, με ή χωρίς μόνιμο σύντροφο (αυτό διατυπώνεται στην εισηγητική έκθεση), και χωρίς αναφορά -στην περίπτωση του συντρόφου-, στον ομόλογο ή ετερόλογο χαρακτήρα της γονιμοποίησης.

Γ. Η εμβρυομεταφορά ονομάζεται «μεταφορά γεννητικού υλικού».

Δ. Σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση, η διάταξη έμμεσα εξυπνοεί ετερόφυλα ζεύγη. Επειδή όμως παραμένει το ενδεχόμενο δημιουργίας οικογενειακού πυρήνα ομοφυλοφιλικού χαρακτήρα, νομίζουμε ότι θα πρέπει να υπάρξει σαφής αποκλεισμός τέτοιας δυνατότητας στο κείμενο του νόμου.

Ε. Η μόνη δικλείδα ασφαλείας είναι το συμβολαιογραφικό έγγραφο. Πώς όμως προκύπτει ότι ο συμβολαιογράφος έχει αρμοδιότητες και ειδικές γνώσεις να κρίνει κατά περίπτωση;

ΣΤ. Στην εισηγητική έκθεση, και πιο συγκεκριμένα στο τέλος του σχολίου του παρόντος άρθρου, αναφέρεται ότι *«ο όρος γεννητικό υλικό χρησιμοποιείται συμβατικά για να υποδηλώσει τόσο τους γαμέτες (σπέρμα και ωάριο) όσο και το γονιμοποιημένο ωάριο»*.

Σχόλιο

Α. Η ετερόλογη γονιμοποίηση θα μπορούσε να οδηγήσει στα παρακάτω προβλήματα:

1) Θεωρητικά, στο να γεννηθούν παιδιά με πέντε γονείς· τους δύο που είχαν την βούληση, την γυναίκα που έδωσε το ωάριο, τον άνδρα που έδωσε το σπέρμα και την μητέρα που πρόσφερε την μήτρα,

2) στο φαινόμενο εξασθένησης ή και αμφισβήτησης της σχέσης γονέως-παιδιού ή μη ισοδύναμης σχέσης των δύο γονέων με το παιδί -αφού ο ένας εκ των γονέων είναι φυσικός γονέας και ο άλλος επέχει θέση πατριού ή μητριάς (ο πατέρας είναι λιγότερο πατέρας από όσο μητέρα είναι η μητέρα).

3) στο ενδεχόμενο δημιουργίας αδελφών (π.χ. από τον ίδιο πατέρα) αγνώστων μεταξύ τους, λόγω ανωνυμίας του δότη (άρθρο 1460 ΑΚ).

4) Κάθε μορφή ετερόλογης γονιμοποίησης στην ουσία προκαλεί υποβιβασμό της εννοίας της μητρότητας και της πατρότητας, διατάραξη της ισοτιμίας τους και, επειδή παρεμβάλλει τρίτο πρόσωπο στην ιερή διαδικασία της ανθρώπινης αναπαραγωγής, υποβαθμίζει και το μυστήριο του γάμου.

Β. Η εκτός γάμου συμβίωση δεν αποτελεί τρέχουσα πραγματικότητα στην Ελλάδα, με συνέπεια να μην έχουν ρυθμισθεί σχετικά νομοθετικά θέματα οικονομικής φύσεως (διατροφής, κληρονομικής διαδοχής, συνταξιοδότησεως, φορολογίας κ.λπ.) στη σχέση των συμβιούντων. Αυτό από μόνο του δεν δικαιολογεί την προσφυγή των συμβιούντων σε μεθόδους υποβοηθούμενης αναπαραγωγής.

Γ. Επί πλέον, η συγκεκριμένη διάταξη υποβαθμίζει τη μοναδική αξία του γάμου και την εξισώνει αντισυνταγματικά με τις άνευ δεσμεύσεων μη νόμιμες συμβιώσεις.

Η όλη ρύθμιση για άγαμες μητέρες ή μονογονεϊκές οικογένειες:

1) αντίκειται στην πρόνοια του άρθρου 21 παρ. 1 του Συντάγματος που **επιβάλλει** στην πολιτεία την προστασία του γάμου και της οικογένειας και

2) αντίκειται στο συμφέρον του τέκνου που θα «κληθεί» να ζήσει χωρίς πατέρα (ή χωρίς νόμιμο πατέρα). Με τον τρόπο αυτόν, ενώ λαμβάνεται υπόψη η επιθυμία της γυναίκας-μητέρας, δεν λαμβάνεται καθόλου υπόψη το συμφέρον του παιδιού.

Δ. Το άρθρο πρέπει να διατυπωθεί έτσι ώστε να αποκλεισθούν όλα τα ενδεχόμενα δημιουργίας νέων μορφών οικογένειας, που ενδεχομένως θα διευκόλυναν τη θεσμοθέτηση παρά φύση συμβιώσεων και τεκνοποιίας, με καταστροφικές ψυχολογικές συνέπειες στο παιδί και ανυπολόγιστες στην κοινωνία.

Ε. Το επιχείρημα ότι επειδή επιτρέπεται η υιοθεσία από άγαμη γυναίκα πρέπει να επιτραπεί και η τεκνοποίηση δεν είναι ισχυρό, διότι στην πρώτη περίπτωση το παιδί ήδη υπάρχει και υιοθετείται, ενώ στη δεύτερη δημιουργούμε παιδί εκ προοιμίου ορφανό από πατέρα.

ΣΤ. Το συγκεκριμένο άρθρο έρχεται σε αντίθεση με το προηγούμενο, αφού η άγαμη γυναίκα δεν προσφεύγει στην τεχνητή γονιμοποίηση λόγω στείρας, όπως απαιτεί το άρθρο 1455, αλλά κινούμενη από προσωπική επιθυμία και μόνον.

Ζ. Η χρήση ενός και του αυτού όρου (γεννητικό υλικό) για να περιγράψει τους γαμέτες και τα προεμφυτευτικά έμβρυα, υπαινίσσεται ότι αμφότερα ανήκουν στην ίδια κατηγορία, έχουν την ίδια αξία και συνεπώς ή απώλεια ενός ωαρίου ή σπερματοζωαρίου είναι ίσης βαρύτητας με την καταστροφή ενός προεμφυτευτικού εμβρύου. Αυτός είναι ο λόγος που για την Εκκλησία, η χρήση των ακριβών και ορθών όρων είναι υποχρεωτική, η δε καταχρηστική και «συμβατική» επικίνδυνη.

Νομοθεσία άλλων χωρών

Αγγλία, Γαλλία, Ελβετία, Ισπανία, Γερμανία, Αυστρία, Νορβηγία (μόνο μεταξύ εγγάμων και συμβιούντων ατόμων)

Στις νομοθεσίες των περισσότερων Ευρωπαϊκών χωρών γίνεται σαφής ή και εκτενής αναφορά στο συμφέρον του παιδιού (Αγγλία, Ελβετία).

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

A. Να εξαλειφθούν τα εδάφια που αναφέρονται στη δυνατότητα τεκνοποίησης εκτός θεσμοθετημένου γάμου.

B. Αν τελικά δεν υιοθετηθεί η πρόταση A, τότε:

1) Δεν αρκεί η συναίνεση των ενδιαφερομένων. Χρειάζεται και δικαστική απόφαση που θα διαπιστώνει τη συνδρομή των όρων του νόμου και το συμφέρον του μελλογεννήτου τέκνου (όπως και στην υιοθεσία, πολύ περισσότερο διότι οι προκείμενες περιπτώσεις είναι μείζονος σπουδαιότητας).

2) τουλάχιστον να ορισθεί με σαφήνεια ότι απαγορεύεται η τεκνοποίηση στην περίπτωση που ο σύντροφος είναι του ίδιου φύλου, ώστε να μεταφερθεί ο έλεγχος από τον συμβολαιογράφο στον δικαστή.

Γ. Ο όρος «μεταφορά του γεννητικού υλικού» να αντικατασταθεί με τον όρο «εμβρυομεταφορά».

ΑΡΘΡΟ 1457 (γονιμοποίηση με σπέρμα αποθανόντος συζύγου)

Θετικά στοιχεία

Η δυνατότητα κυοφορίας εμβρύων που έχουν ήδη δημιουργηθεί με σκοπό να εμφυτευθούν στη γυναίκα σε μεταγενέστερες απόπειρες του ζεύγους.

Σημεία που δικαιολογούν επιφυλάξεις

A. Το άρθρο ενέχει νομιμοποίηση των εξώγαμων συμβιώσεων, οι οποίες εμμέσως και κατά παράβαση της παραπάνω συνταγματικής επιταγής (άρθρο 21 παρ. 1) αναβαθμίζονται νομικά σε τάξη νόμιμης οικογένειας.

B. Δεν γίνεται πουθενά αναφορά, ούτε στην εισηγητική έκθεση, στο συμφέρον του παιδιού.

Σχόλιο

Ολόκληρη η φιλοσοφία του άρθρου υποψιάζει, δεδομένου ότι οι περιπτώσεις στις οποίες αναφέρεται είναι ελάχιστες. Δεν υπάρχει κανένας λόγος να γεννηθεί ένας άνθρωπος με δεδομένη την ορφάνια, συνήθως από πατέρα, δίχως φυσικά να ερωτηθεί, ως καρπός μιας εγωκεντρικής επιθυμίας της μητέρας του.

Νομοθεσία άλλων χωρών

Γερμανία, Ιταλία (άμεση απαγόρευση)

Αυστρία, Νορβηγία, Ελβετία, Γαλλία (έμμεση απαγόρευση)

Ισπανία, Αγγλία (υπό όρους)

ΠΡΟΤΑΣΗ

A. Να αποσυρθεί το άρθρο.

B. Αν τελικά δεν αποσυρθεί, τότε:

1) να επιτραπεί μόνον σε περίπτωση νόμιμου γάμου και στην περίπτωση που υπάρχει ήδη έμβρυο και όχι μόνο σπέρμα και

2) αντί απλού συμβολαιογραφικού εγγράφου να απαιτείται απόφαση δικαστηρίου με βασικό κριτήριο το συμφέρον του τέκνου.

ΑΡΘΡΟ 1458 (παρένθετη μητρότητα)

Θετικά στοιχεία

A. Το ενδιαφέρον της πολιτείας να διευκολύνει γυναίκες που αδυνατούν να τεκνοποιήσουν.

B. Η προϋπόθεση της δικαστικής άδειας με τους όρους που προτείνονται.

Σημεία που δικαιολογούν επιφυλάξεις

A. Τα ποικίλα νομικά, κοινωνικά, ψυχολογικά, συνήθως ιδιαίτερα δυσεπίλυτα ή και συχνά άλυτα, προβλήματα που δημιουργεί ένα τέτοιο ενδεχόμενο στις σχέσεις των γονέων και την διαμόρφωση του παιδιού.

B. Το ότι η παρένθετη μητρότητα απαγορεύεται σε όλες σχεδόν τις Ευρωπαϊκές χώρες με εξαίρεση την Αγγλία.

Γ. Δεδομένου ότι η Ελλάδα θα είναι μία από τις ελάχιστες χώρες που παρέχουν την παραπάνω δυνατότητα, το νομοσχέδιο δεν περιλαμβάνει τίποτε σχετικό με το ενδεχόμενο χρήσεως της μεθόδου από αλλοδαπές γυναίκες στη χώρα μας.

Δ. Δεν γίνεται καμία αναφορά στο θέμα της εμπορευματοποίησης της όλης διαδικασίας και δεν λαμβάνεται κανένα μέτρο για την προστασία από ένα τέτοιο ενδεχόμενο.

Σχόλια

A. Η δυνατότητα κυοφορίας από φέρουσα η υποκατάστατη μητέρα μπορεί μεν να έχει τη θετική της πλευρά κατά το ότι εξυπηρετείται έτσι η κυοφορία, επειδή όμως ο αναπτυσσόμενος σύνδεσμος με το έμβρυο κατά την κύηση είναι ουσιαστικό και αναπόσπαστο μέρος, όχι μόνο της μητρότητας, αλλά και της εμβρυϊκής ανάπτυξης, η συνέχιση της σχέσεως φέρουσας μητέρας-παιδιού αδικεί τους γενετικούς γονείς, η διακοπή της αδικεί τη φέρουσα μητέρα, αμφότερες δε οι λύσεις αδικούν προ πάντων το παιδί, διασαλεύοντας έτσι την οικογενειακή συνοχή.

B. Επί πλέον η παρεμβολή της φέρουσας μητέρας στην ιερή σχέση των γενετικών γονέων με το παιδί δεν είναι άμοιρη συνεπειών. Έτσι:

1) Τι θα συμβεί στην περίπτωση που, οι γενετικοί γονείς πεθάνουν ή ύστερα από προγεννητικό έλεγχο η από κάποια άλλη αιτία (π.χ. διαζύγιο), οι μεν γενετικοί γονείς επιθυμούν την διακοπή της κύησης η δε κυοφορούσα μητέρα την αρνείται;

2) Πώς μπορούν να ρυθμισθούν προβλήματα που ανακύπτουν από την απρόσεκτη ζωή της κυοφορούσας (π.χ. κάπνισμα, χρήση αλκοόλ ή ναρκωτικών ουσιών, υπερβολικές και μη προσεκτικές δραστηριότητες κ.λπ.), ή από άγχη, εντάσεις, ψυχικές αστάθειες και ανωμαλίες που σίγουρα επηρεάζουν το έμβρυο ή από ξαφνική σοβαρή ασθένεια κ.λπ.;

3) Η παρένθετη μητρότητα αποτελεί αμειβόμενη προσφορά η πράξη συναλληλίας; και αν ισχύει το πρώτο, ποιοι όροι προσδιορίζουν την αμοιβή η τις υποχρεώσεις της κυοφορούσας απέναντι στους γονείς και αντιστρόφως;

4) Η γυναίκα που θα κυοφορήσει το παιδί είναι λίγο απίθανο να είναι ήδη μητέρα που έχει γεννήσει τα δικά της παιδιά και έχει ικανοποιήσει την ανάγκη της μητρότητας (εκτός αν είναι συγγενής η πρόκειται να αμειφθεί ικανοποιητικά, ποιος ο λόγος να υποβληθεί στην ταλαιπωρία της εγκυμοσύνης;). Η λογική και η εμπειρία λένουν ότι το πιθανότερο είναι η φέρουσα μητέρα να είναι γυναίκα που δεν της έχει δοθεί η δυνατότητα της κυοφορίας. Αυτό όμως αυξάνει την πιθανότητα έντονου συνδέσμου με το παιδί, με απρόβλεπτες συνέπειες και συναισθηματικές η πρακτικές δυσκολίες ή εισάγει τον πειρασμό της κυοφορίας με αμοιβή, από γυναίκες με οικονομική ανάγκη, πράγμα που δύσκολα ελέγχεται.

5) Τέλος το γεγονός ότι οι υπόλοιπες χώρες δεν επιτρέπουν κάτι αντίστοιχο θα διευκόλυνε το φαινόμενο του αναπαραγωγικού τουρισμού, μια που γονείς άλλων χωρών στις οποίες απαγορεύεται η παρένθετη μητρότητα θα μπορούσαν να προσφύγουν στην Ελλάδα για να αναθέσουν την κυοφορία του παιδιού τους σε γυναίκα που ζει στη χώρα μας.

Γ. Η εμπειρία των άλλων χωρών θα μπορούσε να γίνει και δική μας εμπειρία. Η πρωτοπορία στο σημείο αυτό είναι άκριτη και αδικαιολόγητη.

Νομοθεσία άλλων χωρών

Γερμανία, Ιταλία, Αυστρία, Νορβηγία, Ελβετία, Γαλλία (απαγόρευση)

Αγγλία (επιτρέπεται υπό όρους)

ΠΡΟΤΑΣΗ

Να αποσυρθεί το άρθρο και η ρύθμιση αυτή να γίνει σε *ευθετότερο χρόνο*, κυρίως για να εντοπισθούν οι εξαιρετικές προϋποθέσεις υπό τις οποίες και μόνον θα παρέχεται άδεια του δικαστηρίου.

ΑΡΘΡΟ 1459 (κρυοσυντηρημένα έμβρυα)

Θετικά στοιχεία

A. Η πολιτεία βάζει μία τάξη σε ένα πρόβλημα που ήδη υπάρχει.

B. Δίδεται προτεραιότητα στο να οδηγηθούν τα έμβρυα σε αναπτυγμένη ζωή και όχι να χρησιμοποιηθούν για πειράματα ή να καταστραφούν.

Σημεία που δικαιολογούν επιφυλάξεις στην Εκκλησία

A. Δημιουργούνται προϋποθέσεις πλεοναζόντων εμβρύων.

B. Το νομοσχέδιο νομιμοποιεί την καταστροφή των εμβρύων.

Γ. Χρησιμοποιείται ο όρος «γεννητικό υλικό» προκειμένου να περιγράψει τα προεμφυτευτικά έμβρυα.

Δ. Στην εισηγητική έκθεση γίνεται λόγος για χρησιμοποίηση των εν λόγω εμβρύων σε πειράματα που περιλαμβάνουν και θεραπευτική κλωνοποίηση. Αυτό μάλιστα γίνεται σε αναφορά με την τρίτη παράγραφο του άρθρου 1455, το σχόλιο επί του οποίου όμως έχει εξαλειφθεί από την τελευταία έκδοση του νομοσχεδίου.

Σχόλια

A. Τα ατυχώς αποκαλούμενα «πλεονάζοντα έμβρυα» διατηρούνται σε κατάψυξη είτε προς μελλοντική χρήση από τους φυσικούς γονείς, είτε προς δανεισμό σε υπογόνιμα ζευγάρια, είτε για επιτέλεση επί αυτών πειραμάτων, είτε για να αποτελέσουν εργαστήρια οργανογενέσεως για

την κάλυψη μεταμοσχευτικών αναγκών, είτε τέλος για να καταστραφούν. Η Εκκλησία θα μπορούσε μόνο το πρώτο να δεχθεί και υπό όρους το δεύτερο.

Β. Η κατάψυξη των εμβρύων όμως συνδυάζεται και με άλλα αξεπέραστα προβλήματα. Για παράδειγμα:

1) σε περίπτωση θανάτου αμφοτέρων των γονέων, ποιος είναι αρμόδιος να καθορίσει την τύχη τους; Και τότε έχει κληρονομικά δικαιώματα το έμβρυο ή η γυναίκα που θα το κυφορήσει και αν ναι, ποια είναι αυτά; και

2) πώς είναι δυνατόν αυτό το «γεννητικό υλικό», διότι έτσι ονομάζεται από τους συντάκτες του προσχεδίου και δεν θεωρείται ότι έχει ανθρώπινη ταυτότητα, να έχει κληρονομικά δικαιώματα;

Νομοθεσία άλλων χωρών

Ο Ελβετικός νόμος επιτρέπει να εξελιχθούν σε έμβρυα μόνον όσα ωάρια μπορούν να εμφυτευθούν. Συνεπώς δεν συνεπάγεται πλεονάζοντα έμβρυα.

Κάτι τέτοιο όμως δεν είναι άμοιρο συνεπειών, διότι προκαλεί μαζική έξοδο των ενδιαφερομένων γυναικών σε γειτονικές χώρες στις οποίες η ιατρική διαδικασία δεν υπόκειται σε τόσους περιορισμούς.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Α. Να τηρηθούν από εδώ κι εμπρός τα όσα ισχύουν στην Ελβετία ώστε να μην επιβαρυνθεί η χώρα μας με το συγκεκριμένο πρόβλημα.

Β. Στην περίπτωση που διατηρηθεί το άρθρο ως έχει, να απαλειφθεί από την εισηγητική έκθεση η άστοχη αναφορά στην τρίτη παράγραφο του άρθρου 1455, διότι ούτε σε αυτήν ούτε και στην εισηγητική έκθεση γίνεται αναφορά στην θεραπευτική κλωνοποίηση.

Γ. Στην ίδια περίπτωση μετά την έκφραση: «για να τεκνοποιήσουν (πλεονάζον)» να προστεθεί «κατά προτεραιότητα:» και να αντικατασταθεί ο όρος «κρυοσυντηρημένο γεννητικό υλικό» από τον «κρυοσυντηρημένα προεμφυτευτικά έμβρυα».

ΓΕΝΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

Α. Παρά το γεγονός ότι η αμεσότητα των προβλημάτων που σχετίζονται με τις αναπαραγωγικές τεχνικές απαιτεί γρήγορες νομοθετικές ρυθμίσεις, η λεπτότητα και η δυσκολία στην πρόβλεψη και αντιμετώπισή τους επιβάλλει μελέτη, συζήτηση και συστολή και όχι σπουδή, μονομέρεια και επιμονή.

Β. Επειδή οι νέες εφαρμογές και τεχνολογίες δεν είναι ακόμη απόλυτα κατανοητές στις έννοιες, συνέπειες και δυνατότητές τους είναι καλύτερα να ξεκινήσουμε με προσεκτικές και ελαστικές ως προς τη δυνατότητα τροποποίησής τους διατάξεις ώστε σταδιακά να προβούμε στη βελτίωσή τους.

Γ. Η μαθητεία στην εμπειρία και ο συντονισμός προς τις αποφάσεις των άλλων Ευρωπαϊκών χωρών είναι απαραίτητα και αποδεικνύουν σύνεση. Αντίθετα η νομοθετική διαφοροποίηση δεν οδηγεί σε προοδευτικότητα αλλά σε ηθικές εκτροπές, κοινωνικά λάθη και νομικά αδιέξοδα.

Δ. Το προσχέδιο ως έχει έρχεται σε αντίθεση προς την Συνταγματική επιταγή (Άρθρο 21 παρ. 1) για την προστασία από την πολιτεία του θεσμού του γάμου και της οικογένειας. Στην ουσία νομιμοποιεί την εξώγαμη συμβίωση (Άρθρο 1457), χωρίς να την ρυθμίζει και χωρίς να την θέτει υπό την δικαστική άδεια.

Ε. Το επιχείρημα ότι έτσι ρυθμίζονται κάποιες ήδη υπάρχουσες περιπτώσεις, δεν είναι ισχυρό διότι με την ίδια λογική αυτά που τώρα αρνούμεθα να νομιμοποιήσουμε (π.χ. γεννήσεις τέκνων που προέρχονται από μη κατά φύση συμβιώσεις, π.χ. του ίδιου φύλου), θα μπορούσαμε να τα νομιμοποιήσουμε αργότερα.

ΣΤ. Είναι απαραίτητο να διατυπώνεται σαφώς στον νόμο, και όχι μία μόνον φορά στην εισηγητική έκθεση, η προτεραιότητα που δίδεται στο **συμφέρον του μελλογέννητου τέκνου**.

Ζ. Είναι επίσης απαραίτητο, ο νόμος να καταδεικνύει τον σεβασμό στην ανθρώπινη ζωή από την πρώτη στιγμή της εμφάνισής της, ώστε να εξαλειφθεί κάθε υποψία χρηστικής θεώρησής της.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Ιωάννου Γενναδίου 14 (115 21)

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ

ΒΑΣΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ
ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΥΘΑΝΑΣΙΑΣ

A. Θέση του προβλήματος

1) Στις 28 Νοεμβρίου 2000, η Ολλανδική Βουλή αποφάσισε την νομιμοποίηση της εύθανασίας. Στις 16 Μαΐου 2002, η εύθανασία αποποινικοποιήθηκε και στο Βέλγιο. Με τις δυο αυτές χώρες συμπορεύεται και η Αυστραλία και όρισμένες πολιτείες των ΗΠΑ. Τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότερο συζητείται το θέμα στα νομοθετικά σώματα, στις αρμόδιες επιτροπές, στα μέσα μαζικής ενημερώσεως, σε συνέδρια, δημόσιους διαλόγους κ.λπ.

Ήδη δημιουργείται ένα θέμα που ως τώρα δεν απασχολούσε την επικαιρότητα, ή κλινική καθημερινότητα το φέρνει διαρκώς στο προσκήνιο και διαγράφεται σαφής κίνδυνος αμβλύνσεως των συνειδήσεων και αλλοιώσεως των ήθικων κριτηρίων. Συχνά οι εύαισθησίες του κόσμου κατευθύνονται σε μία λογική και αντίληψη που απαιτεί -ή στην καλύτερη περίπτωση δικαιολογεί- την νομική κατοχύρωση της εύθανασίας, έστω και αν επί του παρόντος οι περισσότερες κοινωνίες και συντεταγμένες πολιτείες αντιδρούν στην καθιέρωσή της.

2) Έπειδή είναι η πρώτη φορά που μια τέτοια πράξη νομιμοποιείται και έπειδή η σύγχρονη κοινωνική αντίληψη, με τον νοσηρό όρθολογισμό που την διακατέχει, εύκολα θυσιάζει στον βωμό του ευδαιμονισμού και του στενού συμφέροντος τον σεβασμό στην ζωή και στον θάνατο, ή ανάγκη έκφορας λόγου από την πλευρά της Έκκλησίας είναι έπιτακτική.

3) Μὲ τὸν ὄρο εὐθανασία, ἐννοοῦμε τὴν μὲ τὴ βοήθεια τρίτου, μὲ ἐνέργεια ἢ παράλειψη (ἐνεργητικὴ ἢ παθητικὴ) ἐπίσπευση τοῦ θανάτου ἐνὸς ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ὑποφέρει ἢ πρόκειται νὰ ὑποφέρει ἀπὸ μία ἀνίατη καὶ ἐπώδυνη ἀσθένεια, διατηρεῖ ἢ ὄχι τὴ συνείδησή του καὶ ἔχει ἐκφράσει ὁ ἴδιος τὴν ἐπίμονη ἐπιθυμία του νὰ διακοπεῖ ἡ ζωὴ του.

B. Ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος στὴν Ὁρθόδοξη θεολογία καὶ παράδοση

4) Ἡ ζωὴ μας ἀποτελεῖ ὑπέρτατο δῶρο τοῦ Θεοῦ, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τοῦ ὁποῖου βρίσκονται στὰ χέρια Του καὶ μόνον· *«ἐν χειρὶ Θεοῦ πνεῦμα παντὸς ἀνθρώπου»* (Ἰωβ β' 10). Ἀποτελεῖ τὸν χῶρο μέσα στὸν ὁποῖο βρίσκει τὴν ἔκφρασή του τὸ αὐτεξούσιο, συναντᾶται ἢ χάρις τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν ἐλεύθερη βούληση τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐπιτελεῖται ἡ σωτηρία του.

Κάθε προσπάθεια νὰ προσδιορίζονται τὰ ὅρια τῆς ζωῆς ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη καὶ μόνον βούληση, σκέψη, ἀπόφαση ἢ ἰκανότητα ἀπογυμνώνει τὴν ζωὴ ἀπὸ τὴν ἱερότητά της.

5) Ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη κατὰ χάριν ἀθάνατος. Ἡ ἀθανασία εἶναι ἡ φυσικὴ του κατάσταση. Διὰ τῆς ἀμαρτίας ὅμως εἰσῆλθε στὸν κόσμος ὁ πόνος, ἡ φθορὰ καὶ ὁ θάνατος. Τελικὰ, ὁ θάνατος ἐπετράπη ἀπὸ τὸν Θεό, *«ἵνα μὴ τὸ κακὸν ἀθάνατον γένηται»*.

6) Ἡ βιολογικὴ ζωὴ δὲν προσδιορίζει ὀλόκληρη τὴν πορεία τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸν Θεό μὲ σῶμα καὶ ψυχὴ ποὺ βρίσκονται σὲ ἀρραγῆ ἐνότητα, τὴν ὁποία ὅμως διασπᾶ τὸ γεγονός τοῦ θανάτου. Μὲ τὸν θάνατο, τὸ μὲν σῶμα διαλύεται, ἡ δὲ ψυχὴ διατηρεῖται γιὰ νὰ ἐνωθεῖ ἐκ νέου μὲ τὸ ἀναστημένο πλέον σῶμα.

7) Ἡ μεγάλη σπουδαιότητα τῆς παρουσίας ζωῆς κρίνεται σὲ συνάρτηση μὲ τὴ δυνατότητα θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ λυτρώσεώς του διὰ τῆς μετανοίας. Χωρὶς πνευματικὴ ζωὴ, ἡ διατήρηση τῆς βιολογικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου χάνει τὴ σπουδαιότητά της· στερεῖται νοήματος καὶ ἀνακυκλώνει τὸν θάνατο.

8) Ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴ στιγμή τῆς συλλήψεώς του ἔρχεται σὲ ἐπαφὴ μὲ τὴν ἐμπειρία τοῦ θανάτου, ἄλλοτε μὲ τὶς μορφολογικὲς ἀλλαγές τοῦ σώματος λόγω ἡλικίας, ἄλλοτε μὲ τὴν ἀσθένεια, ἄλλοτε μὲ τὴν ἀπώλεια ἀγαπητοῦ προσώπου. Ὁ θάνατος ὅμως καὶ οἱ συνέπειές του ὑπερβαίνονται διὰ τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος μὲ τὸν θάνατό Του νίκησε τὸν θάνατο (*«θανάτω θάνατον πατήσας»*).

9) Ὁ θάνατος εἶναι ἓνα γεγονός ποὺ συνδέεται ὄχι μόνον μὲ τὸ τέλος τῆς βιολογικῆς ζωῆς ἀλλὰ καὶ μὲ ὀλόκληρη τὴν ὕπαρξή του ἀνθρώπου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ζωὴ ἐπεκτείνεται καὶ μετὰ τὸν βιολογικὸ θάνατο, ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο κανεὶς ζεῖ καὶ πεθαίνει ἔχει συνέπεια στὴν αἰώνια κατάστασή του.

10) Ἡ σύγχρονη κοσμικὴ ἀντίληψη προσεγγίζει τὸν θάνατο σὲ σχέση μὲ τὴν εὐθανασία ὡς δικαίωμα καὶ ὄχι ὡς γεγονός ποὺ ὑπερβαίνει τὸν ἄνθρωπο· ὡς κάτι ποὺ ὁ χρόνος του μπορεῖ νὰ ἐπιλέγεται καὶ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο καὶ ὄχι ὡς κάτι ποὺ ἀποκλειστικὰ

προσδιορίζεται από τον Θεό. Ὁ σεβασμὸς στὸ θεόσδοτο δῶρο τῆς ζωῆς ἀπαιτεῖ καὶ τὴν μὲ κάθε τρόπο προστασία τῆς, πράγμα ποὺ μεταφράζεται ἀφ' ἑνὸς μὲν σὲ προσπάθεια διατηρήσεως τῆς ποιότητός τῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ σὲ ἐπιδίωξη παρατάσεως τῆς διάρκειάς τῆς. Κατὰ τὴ χριστιανικὴ διδασκαλία, ἡ διάρκεια τῆς ζωῆς καὶ ἡ στιγμή τοῦ θανάτου μὲ κανέναν τρόπο δὲν προσδιορίζονται ἀπὸ ἀνθρώπινα δικαιώματα.

Γ. Ἡ σημασία τοῦ πόνου

11) Ἡ Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει μὲ συμπάθεια τὴν ἀσθένεια τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Γι' αὐτὸ καὶ πάντοτε ἀγκαλιάζει τοὺς ἀσθενεῖς, πάσχοντες καὶ πονεμένους, φιλόανθρωπα ζητεῖ τὴν ἀπαλλαγὴν *«ἀπὸ πάσης θλίψεως, ὀργῆς, κινδύνου καὶ ἀνάγκης»*, εὐχεται τὰ τέλη τοῦ ἀνθρώπου νὰ εἶναι *«ἀνώδυνα, ἀνεπαίσχυντα, εἰρηνικά»*, ἐνίοτε δὲ προσεύχεται καὶ γιὰ τὴν ἀνάπαυση τῶν ὀδυνωμένων (εὐχὴ εἰς ψυχορραγοῦντα).

12) Παρὰ ταῦτα, πίσω ἀπὸ τὸν πόνο διακρίνει καὶ μία εὐλογία. Ὁ πόνος στὴν ἀνθρώπινη ζωὴ, ὅπως καὶ κάθε δοκιμασία, εἶναι *«συνεργὸς πρὸς σωτηρίαν»* καὶ ἐνίοτε *«κρείπτων καὶ αὐτῆς τῆς υἰείας»* κατὰ τὸν ἅγιο Γρηγόριο τὸν Παλαμᾶ (ΕΠΕ, Θεσσαλονίκη 1985, τ. 9. σελ. 264). Ὁ φυσικὸς, ὅπως καὶ ὁ ὑπαρξιακὸς πόνος, εἶναι εὐεργετικὸς γιατί ἀνοίγει τὰ ὅρια τῆς υπάρξεως· θὰ μπορούσε νὰ ἀποτελέσει μέσο ἀσκήσεως στὴν ταπείνωση, τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴν ἀγάπη, οἱ δὲ προκλήσεις τοῦ ἀφορμῆς προετοιμασίας γιὰ τὴν αἰωνιότητα.

13) Τὸν πόνο δὲν τὸν ἐπιδιώκουμε καί, ὅταν μᾶς συμβαίνει, προσπαθοῦμε μὲ κάθε τρόπο νὰ τὸν ἀντιμετωπίσουμε. Στὴν περίπτωσι ὅμως ποὺ ἐπιμένει ἢ εἶναι ἀθεράπευτος, ἡ μετὰ πίστεως ὑπομονὴ καὶ ἐγκαρτέρηση ἀποβαίνει ἰδιαίτερα ἐνισχυτικὴ καὶ ὠφέλιμη. Ἡ θετικὴ ἢ ἀρνητικὴ λειτουργία τοῦ πόνου ἐξαρτᾶται σημαντικὰ ἀπὸ τὴν προσωπικὴ τοποθέτησι τοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντί του. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ νὰ μάθει κανεὶς νὰ ὑπομένει ἀκόμη καὶ τίς δυσκολότερες καταστάσεις τῆς ζωῆς ἀποτελεῖ τὴν καλύτερη προετοιμασία ἀντιμετώπισής του.

Δ. Ἱατρικὴ ἀντιμετώπιση τοῦ πόνου

14) Ἡ σύγχρονη ἱατρικὴ ἐπιστῆμη εἶναι σὲ θέση, μὲ ὀρθὴ ἀναλγητικὴ ἀγωγή, νὰ ἀντιμετωπίσει μὲ ἐπιτυχία καὶ σὲ μεγάλο βαθμὸ τίς περισσότερες μορφές πόνου. Γιὰ τὸν λόγο αὐτόν, ἡ ἐπιστημονικὴ κατάρτιση καὶ ἐνημέρωση τῶν ἱατρῶν εἶναι ἐπιβεβλημένες. Παράλληλα ὅμως, ἡ παρηγορητικὴ φροντίδα τοῦ ἱατρονοσηλευτικοῦ προσωπικοῦ, ὅπως καὶ ἡ συμπαραστάσι τῶν συγγενῶν καὶ φίλων, εἶναι ἀνεκτίμητες γιὰ τὴν ἐκ μέρους τοῦ ἀσθενοῦς ἀντιμετώπιση τῶν πόνων του.

15) Στὶς περιπτώσεις ποὺ ὁ ἀσθενὴς δὲν ἀναπαύεται στὰ θεραπευτικὰ σχήματα, καλὸ εἶναι νὰ χορηγοῦνται φάρμακα ἡρεμῆσεως. Ἡ ἀγάπη ἐπιβάλλει τὴν μὲ κάθε τρόπο ἀνακούφιση τοῦ ἀσθενοῦς, ὁ ὅποιος δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ταλαιπωρεῖται στερούμενος τὴν ἀπαραίτητη καταστολή. Ἴσως εἶναι καλύτερα νὰ περάσει ἀπὸ τὸν ὕπνο στὸν θάνατο.

Ἡ Ἐκκλησία χαιρετίζει καὶ εὐλογεῖ τὶς προσπάθειες τῶν ἰατρῶν, οἱ ὅποιοι διὰ μέσου τῆς θεραπείας ποὺ ἐφαρμόζουν ἀνακουφίζουν τοὺς πόνους τῶν ἀσθενῶν ἕως τὴν τελευταία στιγμή τῆς παρουσίας ζωῆς τους.

Ε. Συνέπειες τῆς σύγχρονης ἰατρικῆς τεχνολογίας

16) Ἡ σύγχρονη ἰατρικὴ τεχνολογία ἔχει καθοριστικὰ συντελέσει στὴν ἀντιμετώπιση τῶν ποικίλων ἀσθενειῶν. Παράλληλα, ὅμως, ἔχει καταστήσει τὴν ἰατρικὴ ἔντονα παρεμβατική, μὲ ἀποτέλεσμα οἱ ἀσθενεῖς συχνὰ νὰ ὀδηγοῦνται σὲ καινοφανεῖς, καθαρῶς ἰατρογενεῖς καταστάσεις, ποὺ ὀδηγοῦν σὲ πρωτόγνωρα διλήμματα καὶ ἀπολήγουν σὲ ἀναπάντητα ἐρωτήματα.

17) Οἱ τραγικὲς καταστάσεις προβληματικῆς ζωῆς ποὺ προκαλοῦν σήμερα οἱ ἐξελίξεις στὸν χῶρο τῆς ἰατρικῆς θέτουν ἀπὸ μόνες τους ἐπὶ τάπητος τὸ ἐρώτημα ὄχι μόνον ἂν ἐπιτρέπεται νὰ συντομεύσουμε κάποιου τὴ ζωὴ, ἀλλὰ καὶ ἂν εἶναι ὀρθὸ νὰ παρεμποδίζουμε τὸν θάνατό του. Ἡ ἰατροφαρμακευτικὴ τεχνολογία δὲν παρατείνει μόνον τὴ ζωὴ, ἀλλὰ ἐνίοτε καὶ τὴν διαδικασία τοῦ θανάτου.

18) Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, παρὰ τὴν ἐντυπωσιακὴ πρόοδο τῆς διαγνωστικῆς καὶ προβλεπτικῆς ἰατρικῆς, ποτὲ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀπόλυτα βέβαιος γιὰ τὸν ἀθεράπευτο χαρακτήρα μιᾶς ἀσθένειας ἢ τὸ ἀνίατο μιᾶς καταστάσεως. Ὑπάρχουν πάντοτε περιθώρια πιθανοῦ λάθους στὴν ἰατρικὴ ἐκτίμηση ἢ κάποιας ἀπροσδόκητης ἔκβασης τῆς ἀσθένειας ἢ ἀκόμη καὶ κάποιας θαυματουργικῆς ἐξέλιξης.

ΣΤ. Ἡ ἰατρικὴ ἀποστολὴ

19) Ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Ἰπποκράτη, ἡ ἰατρικὴ ἀποστολὴ ἦταν ταυτόσημη μὲ τὴν θεραπεία καὶ τὴν προσφορὰ ζωῆς καὶ ἀσύμβατη μὲ τὴν συνδρομὴ στὸν θάνατο. Κατὰ τὸν περίφημο ὄρκο του, ὁ ἰατρὸς ὑπόσχεται ὅτι «δὲν θὰ χορηγήσει ποτὲ σὲ κανέναν θανάσιμο φάρμακο, ἀκόμη κι ἂν αὐτὸς τὸ ζητήσῃ, οὔτε ποτὲ θὰ τὸν συμβουλεύσει νὰ τὸ πάρῃ».

20) Στὴν περίπτωση ποὺ ἀδυνατεῖ νὰ θεραπεύσει, ὁ ἰατρὸς συμβάλλει στὸν ἀγῶνα τοῦ ἀσθενοῦς ὅταν ἐργάζεται γιὰ τὴν καταπράυνση τῶν πόνων, τὴν ἀνακούφιση ἀπὸ τὰ ἐνοχλήματα, τὴν καθυσύχαση τῆς ἀγωνίας, τὴν ὑποβοήθηση πρὸς καλύτερη ἀνοχὴ τῶν τλαιπωριῶν, ὥστε νὰ ζεῖ ὁ ἄνθρωπος μὲ ἀξιοπρέπεια ὡς τὶς τελευταῖες στιγμὲς τῆς ζωῆς του.

Ζ. Κοινωνικὰ καὶ ψυχολογικὰ αἶψια τῆς εὐθανασίας

21) Ὁ βαθύτερος λόγος ποὺ στὶς μέρες μας ἡ εὐθανασία ἀπασχολεῖ τόσο τὴν ἐπικαιρότητα καὶ προκαλεῖ πρωτοφανῆ κινητικότητα εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ἔχει ἐπικρατήσῃ μίᾳ καθαρὰ ὑλιστικῇ, ἐφήμερῃ καὶ εὐδαιμονιστικῇ ἀντίληψῃ καὶ πρακτικῇ, ἡ ὑγεία ἔχει ἀποκτήσῃ ἔντονα οἰκονομικὸ χαρακτήρα καὶ ὁ ἄνθρωπος νοεῖται καθαρῶς μηχανιστικὰ καὶ ἐφήμερα.

22) Ἡ σύγχρονη καταναλωτική κοινωνία βλέπει τὰ ἄτομα πού βρίσκονται σέ νόσο τελικοῦ σταδίου ὡς ἄσχετα μέ τήν παραγωγή καί τήν κατανάλωση, ἀσύμφορα στήν πρόοδο καί ἐξέλιξη τοῦ συστήματος καί ἐμπόδιο στήν ἄνεση καί εὐδαιμονία των ὑπολοίπων. Γιά τόν λόγο αὐτόν καί ἡ προθυμία συμπαράστασως ἀπό μέρους της εἶναι περιορισμένη.

23) Παράλληλα, δέν μπορούμε νά ἀγνοήσουμε καί τήν ὕπαρξη ψυχολογικῶν αἰτίων πού ὁδηγοῦν κάποιον στό νά ζητήσει εὐθανασία. Τέτοια συνήθως εἶναι ἡ ἀπόγνωση λόγω τῆς φυσικῆς δυσφορίας, ἡ δειλία μπροστά στόν φυσικό πόνο, ἡ ἀπογοήτευση ἀπό τήν ἐξασθένιση τῶν φυσικῶν δυνάμεων καί ὁ φόβος ὅτι ἀποτελεῖ βάρος γιά τοῦς οἰκείους του.

24) Ἄν ὁ ἀσθενής διαπίστωνε ὅτι ἕνα ἀπό αὐτὰ ἢ καί ὅλα ἀπαλύνονται μέ τήν ἀγάπη καί τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἰατρονοσηλευτικοῦ προσωπικοῦ καί τῶν συγγενῶν καί φίλων του, πολύ δύσκολα θά ὁδηγεῖτο στήν ἐπιλογή τῆς εὐθανασίας. Τὸ γεγονός αὐτό ἀποτελεῖ ἔμμεσο ἔλεγχο τῆς σύγχρονης κοινωνίας.

25) Τὸ αἶτημα τῆς εὐθανασίας προέρχεται συνήθως ἀπό ἄτομα πού βρίσκονται σέ κατάσταση καταθλίψεως. Αὐτό σημαίνει πρῶτον μέν ὅτι οἱ συνθήκες κάτω ἀπό τίς ὁποῖες ἐκφράζεται ἡ ἐπιθυμία γιά εὐθανασία εἶναι τέτοιες πού δέν ἐγγυῶνται τήν νηφαλιότητα τοῦ αἰτούντος, κατὰ δεύτερο δέ λόγο ὅτι, μέ τήν κατάλληλη ὑποστήριξη, συμπαράσταση καί ἐνδεχομένως ψυχοθεραπευτική ἀγωγή, τὰ ἴδια ἄτομα θά ἦταν δυνατὸν νά ἐκφράσουν διαφορετικές ἐπιλογές γιά τὸ μέλλον τους.

Ἡ ἀνίατη καί ἐπώδυνη ἀσθένεια ἐπιδρᾶ ἐπὶ τῆς ψυχικῆς ἰσορροπίας τοῦ ἀσθενοῦς σέ τέτοιο βαθμό, ὥστε θά μπορούσαμε νά ἰσχυρισθοῦμε ὅτι εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον ὁ ἀσθενής νά ἐκφράσει τὴ βούλησή του μέ διαύγεια σκέψεως ἢ εὐθυκρίσια.

Η. Κοινωνικές συνέπειες τῆς εὐθανασίας

26) Ἡ ἐφαρμογή τῆς εὐθανασίας παρέχει ἐξουσίες στοὺς ἰατροὺς καί τοὺς συγγενεῖς πέραν, αὐτῶν πού τοὺς ἀνήκουν, μέ ἀνεξέλεγκτες συνέπειες. Ἀπὸ τὸν ἰατρὸ ἐξαρτᾶται ἡ περιγραφή τῆς καταστάσεως τοῦ ἀσθενοῦς. Ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς, τῶν ὁποίων τὰ κίνητρα θά μπορούσε ἐνίοτε νά εἶναι ἀμφιβόλου ποιότητος, ἐξαρτᾶται ἡ ἀπόφαση. Ὁ χαρακτήρας τους, ἡ νοοτροπία, ἡ διάθεση τῆς στιγμῆς, ἡ φιλοσοφική καί θρησκευτική τοποθέτησή τους, ἢ ἀκόμη καί προσωπικά συμφέροντα, θά μπορούσε νά παίξουν καθοριστικὸ ρόλο στήν ἀπόφαση κάποιου νά ζητήσει τήν συντόμευση τῆς ζωῆς του.

27) Ὁ ρόλος τοῦ ἰατροῦ, ὅπως ὡς τώρα τὸν γνωρίζουν οἱ κοινωνίες μας, εἶναι αὐτός τοῦ ἀνεκτίμητου συμπαράστατή στόν ἀγῶνα γιά ὑγεία καί ἐπιβίωση. Ἡ ἐνεργὸς ἀνάμειξή του στή διαδικασία ἐπιστεύσεως τοῦ θανάτου, ἀκόμη καί ἀπὸ συμπόνια, καίρια τραυματίζει τίς σχέσεις ἰατροῦ - ἀσθενοῦς καί ἀλλοιώνει τήν ἀξία τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς ὡς ὕψιστου ἀγαθοῦ.

28) Τὸ λεγόμενο «δικαίωμα στόν θάνατο», πού ἀποτελεῖ τὴ νομική κατοχύρωση τῆς εὐθανασίας, θά μπορούσε νά μετεξελιχθεῖ σέ ἀπειλή τῆς ζωῆς τῶν ἀσθενῶν ἐκείνων πού

άδυνατούν να ανταποκριθούν οικονομικά στις απαιτήσεις της θεραπείας και νοσηλείας τους.
'Η αυτόνομία μας περιορίζεται από το ότι είμαστε κοινωνικά όντα.

29) 'Ανοίγοντας ούσιαστικά τη δίοδο προς την εϋθανασία, αφ' ενός μὲν διευκολύνονται σχέδια ανόμων συμφερόντων, αφ' ἑτέρου δὲ καλλιεργείται μία ρατσιστική και εϋγονική λογική, σύμφωνα με την ὁποία προτιμῶνται οἱ ὑγιεῖς, οἱ νέοι, οἱ εϋκατάστατοι και οἱ πετυχημένοι. 'Η από την κοινωνία ἀντιμετώπιση τοῦ πλησίον μόνο με τὴν λογική και τὴν ἠθική τῶν ἐπιτροπῶν, τῆς παραγωγῆς και τῶν δικαιωμάτων και χωρίς τὴν ἐν Χριστῷ ἀγάπη ὀδηγεῖ στὸν εϋτελισμὸ τοῦ ἀνθρώπου.

30) 'Η ἐφαρμογή τῆς εϋθανασίας σὲ ὀρισμένα κράτη δημιουργεῖ τὸν κίνδυνο ἄμεσων παρενεργειῶν και προβλημάτων σὲ ἄλλα κράτη, ἓνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι ἡ λεγομένη «ἐμπορία τοῦ θανάτου», με τὴ μεθόδευση παράνομης διακινήσεως ὄσων ἐπιθυμοῦν τὴν εϋθανασία (περίπτωση 'Ολλανδίας και 'Ελβετίας).

Θ. Νομικὲς παρατηρήσεις γιὰ τὴν ζωὴ

31) 'Η ἀξία τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἀπόλυτο χαρακτήρα και ἡ βασικὴ ἔκφρασή της ποῦ εἶναι ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ προστατεύεται ἀπόλυτα, δηλαδὴ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ποιότητά της και ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν βούληση τοῦ φορέα της. Μὲ ἄλλα λόγια, δικαίωμα αὐτοδιαθέσεως τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς δὲν ἀναγνωρίζεται.

Τὸ τεκμηριῶνουν αὐτὸ διατάξεις ὅπως αὐτὲς ποῦ τιμωροῦν τὴν συμμετοχὴ (παρακίνηση ἢ βοήθεια) σὲ αὐτοκτονία (ἄρθρο 301 τοῦ Π.Κ.) ἢ τὴν ἀνθρωποκτονία ἐν συναιέσει τοῦ ἀνιάτως πάσχοντος (ἄρθρο 300 Π.Κ.), καθὼς ἐπίσης ἐκ τοῦ ὅτι ἡ συναίνεση τοῦ παθόντος σὲ ἐπικίνδυνη ἢ βαρεῖα σωματικὴ βλάβη δὲν αἶρει τὸ ἀξιόποινο.

32) 'Η τυχὸν ἀναβάθμιση σὲ ἰσότιμη βάση τοῦ δικαιώματος αὐτοδιαθέσεως ὡς ἐκφράσεως τοῦ δικαιώματος ἐπὶ τῆς προσωπικότητος θὰ προκαλέσει ἐνδεχομένως ρωγμὴ στὸ σύστημα ἀπόλυτης προστασίας τῆς ζωῆς και θὰ ἀνοίξει κάποια θύρα εἰσόδου αὐτοτελῶν δικαιωμάτων και ἄλλων φορέων, ὅπως π.χ. τῶν συγγενῶν (και ποιῶν;) ἢ τοῦ ἱατροῦ, ὅταν τὸ δικαίωμα αὐτοδιαθέσεως δὲν λειτουργεῖ.

33) 'Η εϋθανασία τοῦ «θνήσκοντος» δηλαδὴ ἡ ἐπίσπευση τοῦ ἀναμενόμενου θανάτου, ἂν νομοθετηθεῖ, θὰ ἀποτελέσει ἐφαλτήριο και γιὰ τὴν νομιμοποίηση τῆς εϋθανασίας τοῦ «ἀνιάτως πάσχοντος», τοῦ ὁποῖου τὸ τέλος δὲν εἶναι ἐγγύς. Στὴν περίπτωση αὐτὴν, ἡ πολιτεία ἐμπλέκεται σὲ ἀξιολογικὲς κρίσεις και ἐπιλογές γιὰ τὴν ἀξία τῆς δεδομένης ζωῆς.

34) 'Ο ποινικὸς κώδικας τῆς 'Ελλάδος θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς καλύτερους και πληρέστερους στὴν Εϋρώπη. Τὰ ἄρθρα 300 και 301 τοῦ Π.Κ. θὰ μπορούσαν, ἐπὶ τοῦ παρόντος, νὰ ἀποτελέσουν ἱκανοποιητικὸ ὁδηγὸ γιὰ κάθε περίπτωση εϋθανασίας.

35) Ἡ ἔνσταση συνειδήσεως τοῦ κάθε ἱατροῦ στο «ἐπίμονο καὶ σπουδαῖο» αἶτημα τοῦ ἀσθενοῦς γιὰ εὐθανασία εἶναι ἀπαραβίαστη. Τὸ λεγόμενο δικαίωμα στὴ ζωὴ κάποιου δὲν μπορεῖ νὰ ὀδηγεῖ στὴν ἀπαίτηση νὰ φονευθεῖ ἀπὸ τὸν ἱατρό του.

I. Ἡ πρόταση τῆς Ἐκκλησίας

36) Βαθύτερα πνευματικὰ αἴτια ποῦ ὀδηγοῦν σὲ μιὰ θετικὴ στάση ἔναντι τῆς εὐθανασίας εἶναι συνήθως ὁ ἄκρατος ὑλισμὸς, ἡ πνευματικὴ ἀπογύμνωση τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἔλλειψη πίστεως ἢ ἡ ἄρνηση τοῦ Θεοῦ, ἡ θεώρηση τοῦ πόνου καὶ τῆς ἀσθένειας ὡς ἀτυχίας ἢ ἀδικίας, ἢ ἀποϊεροποίηση τῆς ζωῆς, ἢ διασύνδεσή της μόνο μὲ τὴν ἐξωτερικὴ ὁμορφίαν καὶ τὴ φυσικὴ καὶ οἰκονομικὴ εὐρωστία καὶ ἡ θεώρηση τοῦ θανάτου ὡς μοιραίου κοινωνικοβιολογικοῦ συμβάντος καὶ ὄχι ὡς ἐνδιάμεσου σταδίου τῆς πορείας τοῦ ἀνθρώπου.

Σὲ μιὰ τέτοια κοινωνία, οἱ ἔννοιες θυσία, ὑπομονή, ἀπαντοχὴ καὶ ἐγκαρτέρηση εἶναι ἄγνωστες, ἐνῶ οἱ ἔννοιες ἔλεος, συμπόνια καὶ εὐσπλαγχνία εἶναι παρερμηνευμένες.

37) Ἡ εὐθανασία, ἐνῶ δικαιολογεῖται κοσμικῶς ὡς «ἀξιοπρεπὴς θάνατος», στὴν ἐνεργητικὴ της μορφή, ἀποτελεῖ ὑποβοηθούμενη αὐτοκτονία, δηλαδὴ συνδυασμὸ φόνου καὶ αὐτοχειρίας. Γιὰ τὸν λόγο αὐτόν, εἶναι παρακμιακὸ κοινωνικὸ φαινόμενο ἀπαξίωσης τοῦ ἀνθρώπου.

38) Οἱ στιγμὲς τῆς ζωῆς μας ποῦ συνδέονται μὲ τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος της, ὅπως καὶ αὐτές τῆς ἀδυναμίας, τοῦ πόνου καὶ τῶν δοκιμασιῶν μας, ἐγκρύπτουν μιὰ μοναδικὴ ἱερότητα καὶ ἀποτελοῦν μυστήριον ποῦ ἀπαιτεῖ ἰδιάζοντα σεβασμὸ ἐκ μέρους τῶν συγγενῶν, τῶν ἱατρῶν, τῶν νοσηλευτῶν καὶ τῆς κοινωνίας ὁλόκληρης. Οἱ στιγμὲς αὐτές, ἂν ἀντιμετωπισθοῦν πνευματικὰ καὶ μὲ προσευχὴ, διευκολύνουν τὴν ταπείνωση καὶ τὴν ἀναζήτηση τοῦ Θεοῦ καὶ προσφέρουν στὸν ἄνθρωπον τὴν ἐμπειρία τῆς θεϊκῆς χάριτος καὶ τοῦ θαύματος.

39) Οἱ ἴδιες στιγμὲς εὐνοοῦν τὸν σύνδεσμον τῶν ἀνθρώπων, τὴν ἀνάπτυξη κοινωνίας ἀγάπης, τὴν ἐκδήλωση συμπόνιας καὶ ἐλέους. Τὸ αἶτημα κάποιων ἀσθενῶν γιὰ εὐθανασία στὴν οὐσία ἀποτελεῖ ἐρώτημα τῆς ἀγάπης μας πρὸς αὐτοὺς καὶ τῆς ἐπιθυμίας μας νὰ μείνουν κοντὰ μας. Στὶς στιγμὲς αὐτές μπορεῖ κανεὶς νὰ ζήσει τὴν χάρι τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀγάπην τῶν ἀνθρώπων.

40) Ἡ Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει τὴν ἀσθένεια τῆς ἀνθρώπινης φύσεως καὶ ὅτι *«κρείσσων θάνατος ὑπὲρ ζωὴν πικρὰν καὶ ἀνάπαυσις αἰώνιος ἢ ἀρρώστημα ἔμμονον»* (Σόφ. Σειρ. λ' 17). Γι' αὐτὸ καὶ μὲ πολλὴ κατανόηση ἀντικρύζει ὄσους λυγίζου μπροστὰ στὸν ἀφόρητον πόνον καὶ τὸν θάνατον. Ὁ λόγος τῆς ἀλήθειάς της εἶναι πάντα φιλάνθρωπος καὶ ἡ φιλάνθρωπία της κοσμεῖται ἀπὸ τὴν ἀλήθεια.

41) Ἡ ἀγάπη ἀπὸ τὴν φύσιν της δὲν εἶναι ἀπλὸ συναίσθημα ἀλλὰ πόνος καὶ μετοχὴ στὸ σταυρὸ τοῦ πάσχοντος ἀδελφοῦ. Ἀγαπῶ δὲν σημαίνει ἀπαλλάσσω τὸν ἄλλον ἀπὸ τὸ βάρος τῆς ζωῆς, ἀλλὰ σηκώνω καὶ ἐγὼ τὸ βάρος τοῦ πόνου του ἢ τοῦ προσφέρω τὴ ζωὴ μου

ή πολύ περισσότερο του προσφέρω την αλήθεια και την αγάπη του Θεού. Η αγάπη νοείται μόνον εν αληθεία.

42) Η Έκκλησία μας πιστεύει στην άθανασία της ψυχής, στην ανάσταση του σώματος, στην αιώνια προοπτική και πραγματικότητα, στους πόνους ως *«στιγμάτα του Κυρίου Ίησού εν τῷ σώματι ἡμῶν»* (Γαλ. στ' 17), στις δοκιμασίες ως άφορμές και εύκαιρίες σωτηρίας, στη δυνατότητα αναπτύξεως κοινωνίας αγάπης και συμπαραστάσεως μεταξύ τῶν ανθρώπων. Μὲ βάση αὐτά·

α) διακηρύσσει ὅτι ἡ ζωή μας βρίσκεται στὰ χέρια και μόνον του Θεού, ὅτι τὸ κάθε τι πού μᾶς συμβαίνει εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον μας, ὅτι δὲν ἔχουμε τὸ δικαίωμα νὰ διορθώσουμε τὸ σχέδιο του Θεού και

β) κάθε θάνατο πού ἀποτελεῖ ἀποτέλεσμα ἀνθρώπινων ἐπιλογῶν -ὄσο «καλός» κι ἂν ὀνομάζεται- τὸν ἀπορρίπτει ὡς «ὑβριν» κατὰ του Θεού. Κάθε δὲ ἰατρικὴ πράξη πού συνειδητὰ ἐπισπεύδει τὴ στιγμή του θανάτου τὴν καταδικάζει ὡς ἀντιδεοντολογικὴ και προσβλητικὴ του ἰατρικοῦ λειτουργήματος.

Οἱ ἄνθρωποι προσευχόμεστε, δὲν ἀποφασίζουμε γιὰ τὴ ζωή και τὸν θάνατο.

43) Στὴ σύγχρονη μορφή εὐθανασίας, ὡς ἐπίσπευση και πρόκληση θανάτου, ἡ Έκκλησία ἀντιπροτείνει τὴν εὐθανασία ὡς ὑπέρβαση του θανάτου. Εὐζωία και εὐθανασία, γιὰ τὴν Έκκλησία σημαίνουν ζωή και θάνατος μὲ νόημα και προοπτικὴ. Ἡ ἐπιλογή του θανάτου ὅταν προέρχεται ἀπὸ ἄρνηση του θελήματος του Θεού εἶναι ἁμαρτία. Ἀντίθετα ὁ πόθος του θανάτου ὅταν ἐκπηγάζει ἀπὸ τὴν αγάπη του Θεού ἀποτελεῖ μοναδικὴ εὐλογία, εἰδικὴ χάρι και σπάνια ἀρετὴ (*«ἐπιθυμίαν ἔχω ἀναλύσαι και σὺν Χριστῷ εἶναι»*, Φιλιπ. α' 23).

44) Στὴν παράδοση τῆς Έκκλησίας ἀναφέρονται πολλὰ παραδείγματα ἀγίων πού δὲν θέλησαν νὰ καταφύγουν σὲ ἰατροὺς ἢ φάρμακα γιὰ τὴν θεραπεία τους, ἀλλὰ ἀφέθηκαν ἐς ὀλοκλήρου στὴν πρόνοια του Θεού γιὰ τὴν περαιτέρω ἐξέλιξη τῆς ὑγείας και τῆς ζωῆς τους. Ὑπάρχουν και περιπτώσεις ἀσκητῶν οἱ ὅποιοι κατέφυγαν στὴ χρήση φαρμάκων ἢ ἄλλων ἰατρικῶν μέσων και θεώρησαν τὸ ἐγχείρημά τους αὐτὸ ὡς ἀπόκλιση ἀπὸ τὴν ὁδὸ τῆς τελειότητος.

Τὸ γεγονός αὐτὸ δὲν ὑπαινίσσεται ἐπαμφοτερίζουσα στάση τῆς Έκκλησίας, ἀλλὰ καταδεικνύει τὸν ἀπόλυτο σεβασμὸ στὴν ἐλευθερία του ἀνθρώπου και στὴν σημασία τῆς ἐσώτερης προαιρέσεώς του.

Γι' αὐτὸ, πίσω ἀπὸ κάθε λόγο του ἀσθενοῦς πρέπει νὰ διακρίνουμε τὴ βαθύτερη κατάσταση τῆς ψυχῆς του, ἢ ὅποια και ἐρμηνεύει τὶς ἐπιθυμίες και ἐπιλογές του. Ἕνας ἀσκητῆς ὅταν ἀρνεῖται τὴν θεραπεία σὲ νοσοκομεῖο και ἐπιλέγει τὸ ἀσκητήριό του δὲν ἐνεργεῖ εὐθανασιακά. Ἀντίθετα κάποιος πού χωρὶς ἐλπίδα και ὑπομονὴ ἀρνεῖται τὴν ἰατρικὴ συμπάρασταση και βοήθεια περικόπτει τὸ μῆκος τῆς ζωῆς του ἔνοχα.

45) Ἡ παροχή ἰατρικῆς περιθάλψεως καὶ θεραπείας νομικὰ δὲν ἀποτελεῖ αὐτόνομο ἰατρικὸ δικαίωμα ἀλλὰ μόνον ὑποχρέωση, ἐφόσον καὶ στὸ μέτρο ποὺ τὴν ζητεῖ ὁ ἀσθενής. Ἐπίσης, ἡ ἐπέλευση τοῦ θανάτου «διὰ παραλείψεως» ἐφαρμογῆς τῆς ἐνδεδειγμένης ἀγωγῆς, λόγῳ ἄρνησης τοῦ ἔχοντος πλήρη συνείδηση ἀσθενοῦς νὰ δεχθεῖ τὴν ἰατρικὴ βοήθεια δὲν συνιστᾷ ἀνθρωποκτονία οὔτε συμμετοχὴ σὲ αὐτοκτονία. Παρὰ ταῦτα ὁ ἰατρός ἔχει τὴν ἠθικὴ ὑποχρέωση νὰ βοηθήσει τὸν ἀσθενῆ νὰ συναινέσει στὴν προσπάθεια ποὺ γίνεται γιὰ τὴν ἐπιβίωσή του.

46) Στὴν περίπτωση ποὺ ὁ ἀσθενής δὲν ἔχει συνείδηση, ἀλλὰ ὑπάρχει ἐλπίδα ἰάσεως, ὁ ἰατρός πρέπει νὰ βοηθήσει μὲ κάθε τρόπο στὴν συντήρηση τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς.

47) Ὅταν ὁ ἀσθενής δὲν ἔχει συνείδηση καὶ μετὰ βεβαιότητος δὲν ὑπάρχει ἐλπίδα ἰάσεως, τὸ κενὸ τῆς ἀπουσίας συνειδήσεως τοῦ ἀσθενοῦς τὸ καλύπτει ἡ συνείδηση τοῦ ἱατροῦ καὶ τῶν συγγενῶν. Γι' αὐτὸ καὶ ὑπογραμμίζεται ἡ ἀνάγκη καλλιεργημένης συνειδήσεως τῶν ἱατρῶν. Στὶς περιπτώσεις ποὺ ὁ ἰατρός, στηριζόμενος στὶς γνώσεις, στὸ αἰσθητήριον, στὴν ἐμπειρία, στὴν ἀγάπη πρὸς τὸν ἀσθενῆ καὶ στὴν πίστη του στὸν Θεό, αἰσθάνεται πῶς πρέπει νὰ ἀποφύγει τὴν χρῆση ἐπιθετικῶν μέσων ποὺ περισσότερο τλαιπωροῦν καὶ καθόλου δὲν θεραπεύουν, αὐτὸ δὲν κηλιδώνει τὴν ἠθικὴ του ἀκεραιότητα.

48) Ἡ χρῆση τῆς ἰατρικῆς ἐπεμβάσεως καλὸ εἶναι νὰ ἐκτείνεται μέχρι τοῦ σημείου ποὺ οἱ ἐπιπλοκὲς καὶ τὰ ἐπιπρόσθετα προβλήματα ποὺ δημιουργεῖ δὲν βασανίζουν περισσότερο ἀπ' ὅσο ἀνακουφίζουν. Ὁ πόνος παραχωρεῖται ἀπὸ τὸν Θεό· δὲν πρέπει νὰ προκαλεῖται οὔτε νὰ ἐπιτείνεται ἀπὸ τὴν ἰατρικὴ. Ἡ παράταση τῆς ζωῆς καὶ ἡ ἀνακούφιση ἀπὸ τὸν πόνο πρέπει νὰ συνεργοῦν στὴ βούληση τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι νὰ ἀποτελοῦν αὐτοσκοπὸ.

49) Τὸ ἐνδεχόμενο νὰ προκληθεῖ μὲ θεραπευτικὲς ὑπερβολὲς τεχνητὴ παράταση τῶν φυσικῶν ὁρίων τῆς ζωῆς καὶ διατήρηση μιᾶς καταστάσεως ἐπ' ἀόριστον, μὲ ἀποτέλεσμα μέχρι καὶ τὴν καταρράκωση τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας τοῦ ἀσθενοῦς (μὲ πλείστες ὄσες συνέπειες στὸν περίγυρό του, μιὰ οἰκονομικὴ αἱμορραγία ἢ καταστροφὴ καὶ τὴν πρόκληση συναφῶν ψυχολογικῶν ἀδιεξόδων) εἶναι κάτι στὸ ὅποιο δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ὀδηγηθεῖ ὁ ἰατρός οὔτε συνειδητὰ νὰ συμπράξει.

50) Στὰ ὅρια μεταξὺ εὐθανασίας μὲ παράλειψη καὶ εὐθανασίας μὲ πράξη κινούνται οἱ περιπτώσεις ὅπου·

(α) ἐφαρμόζεται ἤδη μιὰ μέθοδος συντηρήσεως (π.χ. μηχανικὴ ὑποστήριξη) χωρὶς προοπτικὴ ἀνακάμψεως, ὅποτε τὸ ἐρώτημα εἶναι ἂν μὲ θετικὴ πράξη ἐπιτρέπεται νὰ διακοπεῖ ἡ τροφοδοσία καὶ

(β) χορηγοῦνται συνειδητὰ καταπραϋντικὰ καὶ παυσίπονα ποὺ ἐνδεχομένως ἐπισπεύδουν τὸν θάνατο.

Στην πρώτη περίπτωση, ή θετική πράξη έπιφορτίζει τή συνείδηση με αίσθημα ένοχής για συμμετοχή στον θάνατο του άσθενούς, ενώ στη δεύτερη περίπτωση, ή άπουσία άμεσότητας και βεβαιότητας για κάτι τέτοιο δέν επιβαρύνουν τή συνείδηση. Έδω τὸ άμεσο και βέβαιο είναι ή άνακούφιση του άσθενούς από τους πόνους.

51) Στην περίπτωση τής καθαρής με θετική πράξη εύθανασίας δέν υπάρχει καμιά δυνατότητα δικαιολόγησεως και γι' αυτό ούτε ή υπό προϋποθέσεις νομιμοποίησή της είναι ήθικα έπιτρεπτή.

Ό πολιτικός και κατ' επέκταση ό νομοθέτης δέν μπορούν να αυτοαναγορεύονται σε ρυθμιστές τής ζωής και του θανάτου.

52) Η καλλιέργεια υγιών σχέσεων αγάπης και κοινωνίας και ό,τι άλλο ίσχυροποιεί τὸν άνθρωπο ώστε να μπορεί να αντιμετώπισει τὸν θάνατο και τὸν πόνο συντελούν στην αντιμετώπιση τής δοκιμασίας και στην μετατροπή της από προσωπική άγωνία σε άφορμη υγιούς μεθέξεως και κοινωνίας.

53) Στις περιπτώσεις που ό άσθενής βρίσκεται σε τέτοιο πανικό και διακατέχεται από τὸν πειρασμό να άποζητεί τήν εύθανασία, ή Έκκλησία μπορεί με τήν παρουσία της, τὸν παρηγορητικό λόγο, τήν άποτελεσματική προσευχή της, τὸ μυστήριο του άγίου εύχελαίου, τήν αγάπη της να δώσει τόση έλπίδα και άνακούφιση που να είναι έντονότερη από τὸν φόβο του πόνου και τήν έπιθυμία του θανάτου. Τότε ή εύθανασία δέν άπουσιάζει μόνον από τὸ φρόνημα τής Έκκλησίας, αλλά δέν έχει πλέον θέση και στις έπιλογές του άσθενούς.

54) Η Έκκλησία για να κάνει αισθητή τήν παρουσία της στις στιγμές τῶν κρίσιμων άποφάσεων και δοκιμασιῶν δέν πρέπει να περιμένει τους άσθενείς, αλλά καλείται ή Ίδια να τους συναντᾶ διεισδύοντας διακριτικά και άποτελεσματικά στα νοσοκομεία. Για τὸν λόγο αυτόν, συνιστᾶται άφ' ενός μὲν να υποστηρίξει τὸν θεσμό τῶν νοσοκομειακῶν ίερέων, άφ' έτέρου δέ να προβεί στην όργάνωση έθελοντικῶν ομάδων στα νοσοκομεία, με σκοπό τήν φωτισμένη συμπαράσταση τῶν βαρεια άσθενῶν. Αν ή έγκατάλειψη όδηγεί στην εύθανασία, ή αγάπη, ή συμπαράσταση και ή ουσιαστική έλπίδα ένισχύουν τήν αγάπη στή ζωή.